

Odnos osobina ličnosti, roditeljskih postupaka i prilagodba djece i mladih

Smetko, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:529217>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-13**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij psihologije

Matea Smetko

**ODNOS OSOBINA LIČNOSTI, RODITELJSKIH POSTUPAKA
I PRILAGODBE DJECE I MLADIH**

Diplomski rad

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Silvija Ručević

Osijek, 2020.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Diplomski studij psihologije

Matea Smetko

**ODNOS OSOBINA LIČNOSTI, RODITELJSKIH POSTUPAKA
I PRILAGODBE DJECE I MLADIH**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana socijalna psihologija

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Silvija Ručević

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku,

Matea Smetko

Matea Smetko, 0122220604

Sadržaj

Uvod.....	1
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	11
Metoda.....	12
Obrada rezultata	16
Rasprava	26
Zaključak.....	32

Odnos osobina ličnosti, roditeljskih postupaka i prilagodbe djece i mladih

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti, depresivnosti, roditeljskih postupaka (emocionalna toplina, odbijanje i prezaštićivanje), zadovoljstva partnerskim odnosom, percipirane socijalne podrške roditelja i hiperaktivnosti i problema u ponašanju kod djece. Sudionici su bili roditelji koji imaju barem jedno dijete u dobi od 4 do 17 godina te su u bilo kakvom obliku partnerskog odnosa. U istraživanju je sudjelovalo 294 roditelja u dobi od 22 do 60 godina, od kojih je bilo 258 majki i 36 očeva. Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je kako su značajni prediktori emocionalne topline kod roditelja otvorenost, ugodnost i zadovoljavajuća socijalna podrška, roditeljskog odbijanja neuroticizam, nezadovoljavajuća socijalna podrška i problemi u ponašanju, a roditeljskog prezaštićivanja neuroticizam i hiperaktivnost djece. Rezultati istraživanja imaju brojne teorijske i praktične implikacije za mnoga područja čija su ciljana skupina roditelji i djeca.

Ključne riječi: roditeljski postupci, osobine ličnosti, socijalna podrška, partnerski odnos, karakteristike djece

The relation between personality traits, parental practices and adjustment of children and adolescents

The aim of this research was to examine the relation between the Big Five model of personality, anxiety, depression, parental practices (emotional warmth, rejection and overprotection), partnership satisfaction, perceived parental social support, hyperactivity and behavioural problems in children. The participants were parents who have at least one child aged from 4 to 17 years and who are in any type of partnership. The study included 294 respondents aged from 22 to 60 years – 258 mothers and 36 fathers. It was determined by hierarchical regression analysis that significant predictors of emotional warmth in parents are openness, agreeableness and satisfactory social support, predictors of parental rejection are neuroticism, unsatisfactory social support and behavioural problems, and predictors of parental overprotection are neuroticism and hyperactivity of children. The results of the research have numerous theoretical and practical implications for a large number of areas whose target group are parents and children.

Keywords: parental practices, personality traits, social support, partnership, characteristics of children

Uvod

Tijekom života, ljudi se suočavaju s različitim ulogama koje mogu biti nametnute ili izabrane, pa smo tako nekome sin ili kćer, prijatelj, profesor, kum i sl. U moru uloga koje pojedinac može izabrati, ističe se uloga roditelja koja se smatra jednom od najljepših, ali i najtežih životnih uloga. S obzirom na širok spektar čimbenika koji se povezuju s pojmom roditeljstva, ono predstavlja vrlo kompleksan pojam koji se ne može jednoznačno definirati. U području roditeljstva prisutni su različiti pojmovi koje je potrebno razjasniti, a neki od njih su doživljaj roditeljstva, roditeljska briga, roditeljski postupci i aktivnosti, te roditeljski odgojni stil. Doživljaj roditeljstva uključuje odluku o tome da će pojedinac imati djecu, preuzimanje i prihvaćanje uloge roditelja, postavljanje odgojnih ciljeva i doživljaj vlastite vrijednosti zbog uloženog truda, emocionalne povezanosti s djetetom zbog djetetovog uspjeha. Roditeljska briga odnosi se na rađanje djece i brigu za njihov rast i razvoj, dok roditeljski postupci i aktivnosti predstavljaju skup ponašanja koje roditelji poduzimaju kako bi ostvarili ciljeve roditeljstva i ispunili svoju ulogu. Konačno, u društvu je jedan od najkorištenijih pojmova u ovom kontekstu roditeljski odgojni stil koji se odnosi na emocionalni spektar u kojem se odvijaju sve interakcije između roditelja i djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Obitelj je zajednica koja se neprestano mijenja pa je tako i uloga roditelja karakterizirana mnogim obvezama i izazovima koji se mogu mijenjati ovisno o karakteristikama roditelja, karakteristikama djeteta i okolinskim čimbenicima. Uzevši to u obzir, postavlja se pitanje postoji li tendencija stabilnosti roditeljskih postupaka. Dallaire i Weinraub (2005) izvještavaju o dva značajna nalaza: (1) negativni aspekti roditeljstva pokazuju manju stabilnost tijekom vremena od pozitivnih aspekata i (2) roditeljstvo iz određene vremenske točke snažno predviđa roditeljstvo u kasnijoj vremenskoj točki. Mnogi se autori slažu kako su negativni aspekti roditeljstva manje stabilni od pozitivnih (Larsson i sur., 2008 i Mullineaux i sur., 2009) što otvara mogućnost za brojne promjene u kontekstu neadaptivnih roditeljskih ponašanja (npr. intervencije u kontekstu tjelesnog kažnjavanja). Roditeljska ponašanja mijenjaju se s godinama djeteta u kontekstu čega Hipwell i suradnici (2008) izvještavaju o nekim obrascima roditeljskih postupaka. Navode kako oštrije roditeljske postupke roditelji češće koriste tijekom djetinjstva u odnosu na adolescenciju, pa tako, na primjer, roditelji češće izvještavaju o korištenju agresivnijih roditeljskih postupaka s mlađom nego sa starijom djecom. Također, pokazalo se kako se roditeljska toplina smanjuje s dječjom dobi.

Roditeljstvo kao kompleksan, multidimenzionalni konstrukt o kojemu se do sada puno toga zna, i dalje je nepresušan izvor brojnih istraživanja i raznih dilema i rasprava. Najčešća istraživanja u području roditeljstva su ona koja se fokusiraju na povoljne i nepovoljne utjecaje roditeljskih ponašanja/stilova na dijete i na različite aspekte djetetovog razvoja, no takva istraživanja navode na misao kako je utjecaj roditelja na dijete jednosmjernan (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). S druge strane, daleko manji broj istraživanja, pogotovo u Republici Hrvatskoj, bavio se čimbenicima koji određuju roditeljska ponašanja. Kao što je već spomenuto, roditeljstvo predstavlja multidimenzionalni konstrukt kojeg je važno promatrati iz različitih perspektiva. Okosnicu suvremenog pristupa proučavanju roditeljstva predstavlja ekološki model Uriea Bronfenbrennera (1979) u kojem se roditeljstvo promatra kao produkt međusobnih utjecaja roditelja, djece i šire socijalne okoline. U svojoj teoriji, Bronfenbrenner (1979) navodi nekoliko okolinskih razina: mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav. Mikrosustav se odnosi na neposredno okruženje osobe (dom, radno mjesto). Mezosustav predstavlja odnos dvaju ili više okruženja u kojima je pojedinac aktivan sudionik (obitelj, posao). Egzosustav se odnosi na okruženje u kojem pojedinac aktivno ne sudjeluje i nema svoju ulogu, ali razne informacije i čimbenici tog okruženja neposredno utječu na pojedinca (npr. škola ili vrtić koje polazi dijete). Konačno, makrosustav predstavlja skup kulturalnih i povijesnih faktora u kojima pojedinac obitava, djeluje i razvija se (npr. religija) (Bronfenbrenner, 1979). Ovaj se model može implementirati i na područje roditeljstva jer, kao što roditelji svojim djelovanjem utječu na različite aspekte dječjeg razvoja, tako i djeca svojim karakteristikama mogu potaknuti ispoljavanje različitih adaptivnih ili neadaptivnih roditeljskih postupaka. Osim toga, kao što na odnos roditelja i djece može utjecati i sam odnos između roditelja ili odnos između jednog roditelja i djeteta, ne može se zanemariti i indirektan utjecaj šireg okruženja obitelji kao što je podrška od strane rođaka, susjedstva ili društva u cjelini koji svojim vrijednostima ili običajima mogu interferirati s doživljajem i praksom roditeljstva. Sve spomenute razine skup su složenog područja roditeljstva kojeg obilježava dinamičnost, višestruka determiniranost i recipročnost (Macuka, 2010). Jedan od široko prihvaćenih pristupa u čijoj je osnovi ekološki model je *Procesni model determinanti roditeljskog ponašanja* autora Jaya Belskyja (1984). Jay Belsky je 1984. godine objavio rukopis u kojem je opisao model determinanti roditeljskog ponašanja i predstavio teoriju s preko 4400 citata u znanstvenoj literaturi (Taraban i Shaw, 2018). Prema Belskyjevom modelu (1984) roditeljstvo je određeno trima determinantama: (1) individualnim karakteristikama roditelja, (2) karakteristikama djeteta i (3) kontekstualnim izvorima stresa i podrške. Individualne karakteristike roditelja podrazumijevaju razvojnu

povijest i osobine ličnosti (Belsky, 1984). Također, naglašava i važnost psihološkog funkcioniranja roditelja (npr. depresija, anksioznost i druge psihopatološka stanja). Smatra se da su individualne karakteristike roditelja jedne od najznačajnijih determinanti roditeljstva jer je njihov utjecaj na roditeljsko ponašanje najsnažniji (Macuka, 2010). Karakteristike djeteta smatraju se važnim odrednicama roditeljskog ponašanja, a Belsky (1984; prema Macuka, 2010) fokus stavlja na težak temperament (npr. negativnu emocionalnost). Osim toga, spominju se i neki drugi čimbenici kao spol, dob i sposobnosti djeteta. Kontekstualni izvori stresa i podrške odnose se na socijalno okruženje s kojim su roditelji i djeca suočeni i u kojem obitavaju, a uključuju zanimanje roditelja, bračni status i socijalnu mrežu (Macuka, 2010). Belsky (1984) ističe socijalnu podršku kao jednu od značajnijih odrednica u ovoj domeni. Zaključno, temeljna pretpostavka ovog modela jest da je roditeljsko funkcioniranje višestruko određeno. Izvori kontekstualnog stresa i podrške mogu ili izravno ili posredno utjecati na roditeljstvo djelujući na individualno psihološko funkcioniranje roditelja. Također, karakteristike roditelja i djece mogu utjecati na kontekstualnu podršku i stres što povratno može utjecati na roditeljske postupke. Gledano po značajnosti, osobni psihološki resursi roditelja učinkovitiji su u determiniranju i oblikovanju odnosa roditelj-dijete od stresa i podrške, koji su zatim samostalno učinkovitiji od karakteristika djeteta (Belsky, 1984). Unatoč širokom prihvaćanju i čestim referencama, empirijska podrška ovom modelu bila je u vrijeme njegova objavljivanja minimalna. Iako je teorija u to doba bila inovativna i utemeljena, validacija njegovih primarnih načela bila je ograničena s obzirom na nedostatak kvalitetnih, sveobuhvatnih istraživanja o roditeljstvu te je i sam Belsky (1984) naglasio da se većina dostupnih istraživanja zasniva na neeksperimentalnim, korelacijskim istraživanjima o zlostavljanju i zanemarivanju djece. No, u posljednja tri desetljeća, istraživanja čiji je cilj utvrditi determinante roditeljskih ponašanja sve je više, bez sumnje dijelom i kao odgovor na Belskyjev model, čime se povećala složenost i specifičnost (Taraban i Shaw, 2018), ali ponajviše razumijevanje i svijest o važnosti proučavanja tog kompleksnog konstrukta, ne samo iz perspektive njegovih utjecaja na djecu, već iz perspektive njegovih odrednica.

Roditeljski postupci

Roditeljski postupci odnose se na namjerne aktivnosti koje roditelj provodi kako bi osigurao zaštitu i brigu za djetetov rast i razvoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). U istraživanjima roditeljskih postupaka većinom se naglasak stavlja na dvije dimenzije: emocionalnu toplinu i kontrolu (Ownby i Murray, 1982). U kontekstu emocionalne topline često se spominje i polarno suprotna dimenzija – odbijanje. Emocionalna toplina uključuje

verbalna i neverbalna ponašanja koja odražavaju prihvaćanje, izražavanje ljubavi i nježnosti prema djetetu i podršku. S druge strane, roditeljsko odbijanje definira se kao verbalna ili fizička ponašanja koja reflektiraju ravnodušnost ili zanemarivanje, neodobravanje, kritiziranje te druga oštra ponašanja koja ukazuju na negativne osjećaje prema djetetu (Rohner i sur., 2012). Dimenzija emocionalne topline dugo se smatrala jednodimenzionalnom, s toplinom na jednom polu, a odbijanjem na drugom. No, noviji dokazi ukazuju da su ti konstrukti dvodimenzionalni, zasebni i različiti te da su različito povezani s prilagodbom djece (Epkins i Harper, 2016). Što se tiče dimenzije kontrole, u literaturi se spominju dvije vrste kontrole: bihevioralna i psihološka kontrola. Bihevioralna kontrola odnosi se na postavljanje jasnih granica u ponašanju djeteta, a psihološkom kontrolom nastoje se pratiti djetetove unutrašnje senzacije poput misli i osjećaja (Cummings i sur., 2000). Nadalje, u nekim istraživanjima, roditeljski postupci podijeljeni su u dvije dimenzije: pozitivno i negativno roditeljstvo (Dellaire i sur., 2016; Thomson i sur., 2014). Pozitivno roditeljstvo uključuje emocionalnu toplinu i podršku, prihvaćanje djeteta, podržavanje autonomije i discipliniranje uz pojašnjenja postupaka, a negativno roditeljstvo skup je neprijateljskih ponašanja prema djetetu, discipliniranje bez pojašnjavanja i često uz prisilu, strogo kažnjavanje, izazivanje osjećaja krivnje i emocionalno ucjenjivanje (Štironja Borić i sur., 2011). Jedna od novijih dimenzija koja je postala sve prisutnija u istraživanjima roditeljstva jest roditeljsko prezaštićivanje koje se odnosi na sklonost roditelja ka pretjeranom upravljanju situacijama u kojima se njihovo dijete nalazi, što uključuje ograničavanje dječjeg ponašanja, obeshrabrivanje neovisnosti, usmjeravanje aktivnosti neovisno o potrebama i željama djeteta te pružanje nerealne slike o svijetu (Thomson i sur., 2014). Iako bi neki mogli reći kako je poželjno da su roditelji, pogotovo za manju djecu, oprezniji oko njih, prezaštićivanje se može preslikati i na kasnija životna razdoblja pa tako postoje slučajevi da roditelji s djecom odlaze na upis na fakultet ili na razgovor za posao. Segrin i suradnici (2013) izvještavaju o paradoksu ovog roditeljskog ponašanja. Naime, unatoč dobrim namjerama koje su u podlozi ovog postupka, istraživanja pokazuju da ovo roditeljsko ponašanje nije povezano s adaptivnim ishodima te da može biti povezano s osobinama koje bi u budućnosti mogle kočiti djetetov razvoj (primjerice razvoj autonomije i tolerancije na frustraciju). Daljnji teorijski, ali i istraživački dio ovog rada, temeljit će se na sljedećim roditeljskim postupcima: emocionalna toplina, roditeljsko odbijanje i prezaštićivanje.

Determinante roditeljskih postupaka

Prema Belskyjevom (1984) modelu, kao što je već ranije navedeno, tri su glavna izvora koja određuju roditeljske postupke: karakteristike roditelja, karakteristike djeteta i kontekstualni izvori stresa i podrške. Uzevši u obzir čimbenike koji se prema modelu naglašavaju kao značajni, dosadašnje nalaze istraživanja, ali i ideju o uključivanju do sada manje istraženih determinanti, iz svakog izvora utjecaja odabrano je nekoliko čimbenika koji će u nastavku rada biti pojašnjeni, a zatim ispitani u istraživačkom dijelu rada.

Osobine ličnosti roditelja. Osobine ličnosti predstavljaju osnovne tendencije pojedinca koje u kombinaciji s okolinskim čimbenicima proizvode karakteristične prilagodbe pojedinaca poput vještina, uvjerenja, stavova i međuljudskih odnosa (Costa i McCrae, 1994.). Iako broj osobina ličnosti varira od istraživača do istraživača (Eysenck, 1991), petofaktorski model ličnosti smatra se sveobuhvatnim okvirom za kategorizaciju ličnosti. Model pretpostavlja postojanje pet velikih osobina ličnosti: neuroticizam (osobe visoko na ovoj dimenziji imaju tendenciju biti tjeskobne, neprijateljski raspoložene i depresivne), ekstraverzija (osobe visoko na ovoj dimenziji imaju tendenciju biti tople, asertivne i aktivne), otvorenost (osobe visoko na ovoj dimenziji imaju tendenciju biti umjetnički orijentirane, znatiželjne, maštovite i pronicljive), ugodnost (osobe visoko na ovoj dimenziji imaju tendenciju biti povjerljive, altruistične i nježne) i savjesnost (osobe visoko na ovoj dimenziji imaju tendenciju biti samodisciplinirane i orijentirane na postignuća) (McCrae i John, 1992). U zadnje vrijeme sve je više empirijskih dokaza o važnosti ličnosti u mnogim područjima pa tako istraživanja pokazuju kako osobine ličnosti mogu biti prediktivne za vjerojatnost razvoda i radnu učinkovitost (Roberts i sur., 2007). Uzevši navedeno u obzir, iznenađuje činjenica da je u pogledu roditeljstva relativno malen broj studija uzelo u obzir da bi osobine ličnosti roditelja mogle biti unutarnji resurs koji može utjecati na roditeljske postupke (Prinzle i sur., 2012). Ličnost roditelja utječe na način na koji se roditelj uglavnom osjeća (npr. sklonost roditelja pozitivnom ili negativnom raspoloženju), misli (npr. atribucije dječjeg ponašanja) i ponaša (npr. stupanj ekspresivnosti roditelja) (Kochanska i sur., 2004), stoga je relevantno za pretpostaviti da se osobine petofaktorskog modela mogu reflektirati i na roditeljske postupke. U svom radu, De Haan i suradnici (2012) objašnjavaju kako se pojedine dimenzije petofaktorskog modela mogu povezati s roditeljstvom. Navode kako će roditelji visoko na dimenziji ekstraverzije vrlo vjerojatno biti veoma pozitivni u pogledu interakcija s njihovom djecom i biti usmjereni na aktivno i poticajno roditeljstvo. Iz teorijske perspektive, visoka razina društvenosti karakteristična za ekstraverte može dovesti do osjetljivijeg i odgovornijeg roditeljstva koje proizlazi iz iskrenog uživanja roditelja u interakciji s djetetom. No, neki su

istraživači također teoretizirali da ograničene verbalne sposobnosti male djece možda nisu dovoljne da ispune unutarnje socijalne afinitete roditelja (Smith i sur., 2007). U istraživanju Clarka i suradnika (2000) pronađena je pozitivna povezanost između ekstraverzije i toplog roditeljstva. Navedeni nalaz potvrđen je i u meta-analizi Prinziea i suradnika (2009). S druge strane, u nekim studijama nije pronađena povezanost ekstraverzije i roditeljstva (Smith i sur., 2007), dok su neki istraživači utvrdili povezanost između ekstraverzije i postupaka koji se povezuju s negativnim roditeljstvom (Kochanska i sur., 2004). Dakle, povezanost između ekstraverzije i roditeljstva je nekonzistentna te su potrebna daljnja istraživanja koja bi rasvijetlila taj odnos. Nadalje, roditelji visoko na dimenziji ugodnosti koji su često okarakterizirani kao lagodni, topli i dobronamjerni vrlo vjerojatno će svojoj djeci pružiti toplo i sigurno okruženje u kojem će se dijete osjećati prihvaćeno i zaštićeno. Ugodnost je kao dimenzija bila povezana s višim razinama pozitivnog roditeljstva u istraživanju Prinziea i suradnika (2009), Clarka i suradnika (2000) i Metsapelto i Pulkkinen (2003). Istraživanjem Coplana i suradnika (2009) također je utvrđena pozitivna korelacija ugodnosti i emocionalne topline te je važno naglasiti kako se ugodnost pojavila i kao mogući zaštitni čimbenik od majčinog upuštanja u oštrije roditeljske postupke kada su izložene roditeljskim stresorima. Roditelji visoko na dimenziji savjesnosti, s obzirom na tendenciju ka organizaciji i samodisciplini, mogu biti savjesni roditelji koji će djetetu pružiti strukturirano i konzistentno okruženje u kojemu će rasti i razvijati se. Ipak, neki istraživači smatraju kako izuzetno visoka razina savjesti šteti roditeljstvu (Belsky i Barends, 2002; Smith i sur., 2007). Primjerice, majka koja ulaže izuzetno visoki trud u organizaciju, red i kontrolu, lako se može naći u sukobu s djetetom kojemu ne odgovara takav pristup. Unatoč ponekim drugačijim pristupima, u literaturi je dosljedno podržan pozitivan odnos savjesnosti i roditeljstva. Prinzie i suradnici (2009) su utvrdili da se savjesnost pozitivno povezuje s toplim roditeljstvom. Nadalje, emocionalna stabilnost, polarno suprotna dimenzija neuroticizmu, može pozitivno utjecati na roditeljstvo olakšavajući roditeljima pozitivne interakcije sa svojom djecom te može proširiti sposobnost roditelja da adekvatno odgovaraju na dječje ponašanje i signale. Neuroticizam se negativno povezuje s adaptivnim roditeljskim ponašanjem (Belsky i Barends, 2002). Pojedinci koji su visoko na dimenziji neuroticizma obično su anksiozni, nesigurni i emocionalno nestabilni pa se smatra kako su usredotočeni na vlastito stanje zbog čega im je smanjena sposobnost da budu osjetljivi na potrebe vlastite djece (Smith i sur., 2007). Neuroticizam je jedini faktor u istraživanju Prinziea i suradnika (2009) koji je bio negativno povezan s toplim roditeljstvom. Navedeni nalaz u skladu je s ranijim istraživanjima Clarka i suradnika (2000) te Metsapelto i Pulkkinen (2003) koji izvještavaju da su majke visoko na

dimenziji neuroticizma manje sklone toplijem roditeljstvu. Kendler i suradnici (1997), Coplan i suradnici (2008) te Segrin i suradnici (2013) navode kako je neuroticizam prediktivan i za roditeljsko prezaštićivanje. Konačno, navodi se kako će roditelji visoko na dimenziji otvorenosti vjerojatno usmjeravati na nova i poticajna iskustva kod djece. Takvi roditelji su često fleksibilni i otvoreni za nove, netradicionalne roditeljske postupke i željni učiti o roditeljstvu uzevši u obzir individualne potencijale svakog djeteta (Koenig i sur., 2010). No, neki istraživači smatraju kako su roditelji visoki na dimenziji otvorenosti možda više usredotočeni na nova iskustva nego na zadatke roditeljstva (Smith i sur., 2007). Relativno malo istraživanja istraživalo je povezanost između otvorenosti i roditeljstva. Neka istraživanja nisu pronašla povezanost između otvorenosti i roditeljstva (npr. McCabe, 2014), dok je u istraživanju Prinziea i suradnika (2009) utvrđena pozitivna povezanost otvorenosti i toplog roditeljstva. Također, dvije osobine često istraživane u kontekstu roditeljstva su anksioznost i depresivnost. Depresivnost kod majki se konzistentno povezuje s višim razinama negativnog roditeljstva i, u manjoj mjeri, s nižim razinama pozitivnog, osjetljivog roditeljstva (Epkins i Harper, 2016; Taraban i Shaw, 2018). Postoji nekoliko teorijskih perspektiva koje povezuju depresiju s roditeljstvom. Prema Goodmanu i Gotlibu (1999) depresija kompromitira majčine spoznaje, ponašanje i emocije, što zauzvrat može doprinijeti majčinom zanemarivanju dječjih socijalno-emocionalnih potreba. Osim toga, neki su se istraživači usredotočili na potencijalno štetni utjecaj koji depresija može imati na majčinu sposobnost empatiziranja smanjujući njihovu sposobnost da budu osjetljive za potrebe vlastite djece (Coyne i sur., 2007). U istraživanju Seymoura i suradnika (2015) utvrđeno je kako je anksioznost povezana s niskom roditeljskom toplinom, uključenosti, učinkovitošću i zadovoljstvom te povišenom hostilnošću. Također, komorbiditet depresije i anksioznosti bio je snažnije povezan sa spomenutim roditeljskim ponašanjima nego anksioznost samostalno. Neka istraživanja naglašavaju kako roditelji visoko na anksioznosti imaju veću sklonost ka pretjerano zaštitničkim roditeljskim stilom zbog percepcije mnogih prijatni iz okoline (Lindhout i sur., 2006; Coplan i sur., 2009; Segrin i sur., 2013; Kegley, 2018).

Hiperaktivnost i problemi u ponašanju kod djece. Opće je poznato da su neki deficiti u roditeljskom ponašanju, primjerice niska roditeljska toplina i strogo discipliniranje, povezani s nekim stanjima kod djece i adolescenata kao što su problemi u ponašanju i depresivni simptomi te se postavlja pitanje mogu li i neke dječje karakteristike povećati vjerojatnost nekih roditeljskih postupaka. Nakon što je prihvaćena ideja da je odnos roditelja i djece recipročan, postalo je jasno kako karakteristike djece mogu utjecati na roditeljske postupke, odnosno da bi se prilikom konceptualizacije roditeljstva u obzir trebali uzeti i dječji

doprinosi. Iako su učinci karakteristika djece na roditeljstvo pretpostavljeni prije nekoliko desetljeća, naišli su na malo empirijskih potvrda za razliku od velikog opusa istraživanja koji se referira na učinke roditeljstva na dječje ponašanje. No, neki istraživači prepoznali su važnost ove determinante u razumijevanju roditeljskih postupaka. Dojenački temperament karakteristika je koja je dobila najviše pažnje u istraživanjima kao odrednica roditeljskog ponašanja (Hess i sur., 2002). Primjerice, negativna emocionalnost koja se definira kao djetetova sklonost reakcijama na stres iz okoline s visokom razinom razdražljivost, bijesa, tuge i straha, pretpostavljena je kao karakteristika koja roditeljima može otežavati ispunjavanje svakodnevnih roditeljskih aktivnosti na adekvatan način (Thomas i Chess, 1977; Crockenberg i Leerkes, 2003). Paulussen-Hoogeboom i suradnici (2007) navode kako je vrlo vjerojatno da će djeca koja su društvena, fleksibilna i lakog temperamenta izazvati osjetljivost i rezonivnost kod roditelja, dok će djeca koja su prkosna ili razdražljiva vjerojatnije dovesti do frustracije ili oštrijih reakcija roditelja. Istraživanja uglavnom podržavaju pretpostavku da je negativna emocionalnost povezana s višim razinama negativnog roditeljstva i nižim razinama pozitivnog roditeljstva (Taraban i Shaw, 2018). Neki istraživači su se usmjerili na pojedine emocionalne karakteristike pa tako izvještavaju o povezanosti roditeljskog ponašanja i sramežljivosti i emocionalne disregulacije. Coplan i suradnici (2004) navode kako sramežljiva djeca, koju karakterizira anksioznost i strah, kada se nađu u nepoznatim socijalnim situacijama mogu izazvati više roditeljevih zaštitničkih reakcija što se može objasniti time da ih roditelji doživljavaju ranjivima. Kochanska i suradnici (2004) se slažu kako izražavanje negativnih emocija kod djece može predvidjeti upotrebu oštrijih metoda discipline tijekom interakcija roditelja i djece. Dvije manje istražene osobine djece u kontekstu roditeljskih postupaka su hiperaktivnost i problemi u ponašanju. Hiperaktivnost je, bilo u okviru dijagnoze poremećaja pažnje i hiperaktivnosti (eng. *Attention Deficit and Hyperactivity Disorder*, u daljnjem tekstu ADHD) ili kao osobina o kojoj su izvijestili roditelji, osobina o kojoj se u zadnje vrijeme sve češće može čuti. S obzirom na to da je hiperaktivnost osobina koja utječe na mnoge aspekte života roditelja i djece kao što su obitelj, škola i vrtić postavlja se pitanje o povezanosti s nekim roditeljskim postupcima. McLaughlin i Harrison (2006) navode kako majke u takvim okolnostima izvještavaju o većem negativizmu i kontroliranju daju više uputa i manje pozitivno reagiraju na dječje socijalne aktivnosti. S druge strane, očevi imaju više neizravnih odnosa sa svojom djecom pa uglavnom provode vrijeme u aktivnostima kao što su igranje igara. Guzel i suradnici (2018) su proveli istraživanje na uzorku od 64 djeteta s dijagnozom ADHD-a i 52 djeteta nekliničke skupine te su utvrdili kako djeca s ADHD-om doživljavaju više odbijanja od strane roditelja.

Konkretnije, djeca u kliničkom uzorku ADHD-a doživljavaju manje topline, više agresije, više zanemarivanja i više nediferenciranog odbijanja od strane roditelja nego djeca u nekliničkom uzorku. Nadalje, neki su se istraživači usmjerili na odnos prezaštićivanja i hiperaktivnosti pa tako Kegley (2018) navodi kako postoje indikacije da hiperaktivnost može voditi ka kontrolirajućim i pretjerano zaštićujućim roditeljskim postupcima. S druge strane, Stormont-Spurgin i Zentall (1996) u svom su istraživanju uspoređivali povezanost agresije i hiperaktivnosti s roditeljskim ponašanjem te utvrdili kako majke imaju više zaštitničkih ponašanja kada djeca nisu opisana kao hiperaktivna i agresivna, odnosno manje su držale svoju djecu podalje od štete i od stranaca u usporedbi s grupom djece koja nije imala te osobine. Suprotno tome, Kendler i suradnici (1997) navode kako visoke razine hiperaktivnosti kod djece doprinose predviđanju roditeljskog prezaštićivanja. Zaključno, što se tiče povezanosti hiperaktivnosti i roditeljskih postupaka nalazi su nekonzistentni te je ovaj odnos potrebno dalje istražiti.

Također, još jedna od osobina koja nije naišla na pretjeranu pozornost istraživača su problemi u ponašanju. Huh i suradnici (2006) su na uzorku adolescentica utvrdili kako problemi u ponašanju između 13. i 17. godine predviđaju smanjenje opažene razine roditeljske podrške i kontrole. Kopala-Sibley i suradnici (2012) su na uzorku 379 majki utvrdili kako težak temperament novorođenčadi predviđa negativna ponašanja majki, a Hipwell i suradnici (2008) navode kako su problemi u ponašanju prediktivni za smanjenu roditeljsku toplinu i povećano oštro kažnjavanje. Sve je veći broj nalaza koji upućuje na to da roditelji prilagođavaju svoje ponašanje karakteristikama svog djeteta. Teška djeca mogu izazvati oštre roditeljske postupke, a pozitivna emocionalnost pozitivno, prilagođeno roditeljstvo (Neitzel i Stright, 2004). Generalno, može se reći kako istraživanja relativno konzistentno pokazuju kako djeca koja imaju izrazito negativne emocionalne izraze, te manifestiraju impulzivnost, distraktibilnost i nisku toleranciju na frustracije doživljavaju manje pozitivnih (podržavajuće, responzivno) i više negativnih ponašanja (oštro, pretjerano disciplinirano) (De Haan i sur., 2009).

Socijalna podrška i zadovoljstvo partnerskim odnosom. U svom je rukopisu, Belsky (1984) naglasio da istinska ekološka perspektiva roditeljstva u obzir mora uzeti kontekst u kojem se odvija interakcija roditelj-dijete s posebnim naglaskom na izvore stresa i podrške roditelja. Istaknuo je tri glavna izvora: bračni odnos, šira društvena mreža i radno mjesto roditelja. Potreba za povezanošću jedna je od temeljnih psiholoških potreba (Ryan i Deci, 2000). Jedna od domena te potrebe svakako su socijalne veze i podržavajući odnosi općenito koji se smatraju neophodnima za zdravo psihološko funkcioniranje i dobrobit. Socijalna

podrška psihološki je resurs koji odražava osjećaj da je osoba voljena, cijenjena te da može računati na druge kada je u potrebi (Turner i Brown, 2010). Percipirana podrška subjektivno je uvjerenje da osoba ima brižnu i dostupnu socijalnu mrežu za koju se očekuje da je povezana s mnogim pozitivnim ishodom, između kojih su i roditeljski postupci (Taylor i sur., 2015). Belsky (1984) navodi tri funkcije socijalne podrške: (1) pružanje emocionalne potpore, (2) pružanje instrumentalne pomoći i (3) davanje uvida o socijalnim očekivanjima. Kad roditelji percipiraju sebe kao osobu koja ima visoku razinu socijalne podrške, vjerojatnije je da će se uključiti u pozitivne roditeljske postupke poput emocionalne topline i podržavanja, čak i u situacijama kada se nađe u izazovnim roditeljskim situacijama (McConnell i sur., 2011). Također, roditelji koji imaju višu razinu percipiranog osjećaja socijalne podrške izvještavaju o učinkovitijem roditeljstvu (Marshall i sur., 2001). U svom longitudinalnom istraživanju na uzorku od 674 majki i 430 očeva, Taylor i suradnici (2015) navode kako je percipirana socijalna podrška bila pozitivno povezana s roditeljskom toplinom. Nadalje, Thomson i suradnici (2014) u svom su istraživanju uočili kako je više negativnih interakcija zabilježeno kod majki koje su izvještavale o tome da imaju oskudnu socijalnu mrežu.

Još jedan od izvora podrške ili stresa koji će biti obrađen u ovom istraživanju je zadovoljstvo partnerskim odnosom. Postoje dvije hipoteze o povezanosti romantičnog odnosa roditelja s kvalitetom roditeljskih postupaka. Prema kompenzacijskoj hipotezi (eng. *compensatory hypothesis*) smatra se da se roditelji usmjeravaju na odnos s djetetom u cilju ispunjavanja potreba koje nisu udovoljene odnosom s partnerom stvarajući tako kompenzacijske optimalne odnose roditelja s djetetom u uvjetima bračnog nezadovoljstva (Engfer, 1988). Ova hipoteza naišla je na vrlo malo empirijskih potvrda (npr. Krishnakumar i Buehler, 2000). S druge strane, prema hipotezi o prelijevanju (eng. *spillover hypothesis*) smatra se kako roditelji koji su u zadovoljavajućim brakovima mogu bolje odgovarati na toplinu i osjetljivost djece, dok će roditelji u brakovima s visokim razinama sukoba i negativnosti biti razdražljiviji i iscrpljeniji te kao rezultat toga i manje pažljivi i topli prema svojoj djeci (Engfer, 1988). Nadalje, često se u istraživanjima objašnjava kako se negativni utjecaj iz jedne obiteljske domene može preliti na drugu obiteljsku domenu (Margolin i sur., 2001). Također, navodi se kako nezadovoljstvo partnerskim odnosom može dovesti do slabijeg roditeljstva jer roditelji troše resurse na konfliktan odnos sa supružnikom, a manje na odnos roditelj-dijete (Easterbrooks i Emde, 1988). U svom opsežnom istraživanju na hrvatskom uzorku od 1029 majki i 885 očeva Marković (2018) izvještava o nalazima koji potvrđuju nalaze dosadašnjih istraživanja - veće bračno zadovoljstvo majki i očeva prediktivno je za korištenje više pozitivnih roditeljskih postupaka i korištenje manje

negativnih roditeljskih postupaka. Većina istraživanja o ovom odnosu usmjeravala se na bračno zadovoljstvo, no u ovom istraživanju mogli su sudjelovati i roditelji koji su u izvanbračnoj zajednici ili vezi što može biti korak dalje u objašnjavanju ove povezanosti s obzirom na to da su u današnje vrijeme sve zastupljeniji i drugi oblici odnosa s partnerom koji nužno ne mora biti bračni odnos.

U Republici Hrvatskoj provedeno je svega nekoliko istraživanja koja su obuhvatila čimbenike iz različitih domena. Primjerice, Macuka (2010) je provela istraživanje na uzorku od 102 majke i 102 oca čiji je cilj bio provjeriti neke osobne i kontekstualne odrednice ponašanja roditelja djece rane adolescentne dobi. Rezultati su ukazali na važnost spola djeteta i bračnog lokusa kontrole u objašnjenju očeva roditeljskog ponašanja i, s druge strane, spola djeteta, bračnog lokusa kontrole i izraženosti psihopatoloških simptoma u predikciji majčina roditeljskog ponašanja. Nadalje, Štironja Borić i suradnici (2011) provele su istraživanje čiji je cilj bio ispitati doprinos socijalnog konteksta u objašnjavanju roditeljskog ponašanja. U istraživanju je sudjelovalo 130 parova roditelja predškolske djece te je zaključeno kako je na temelju socijalnog konteksta moguće predvidjeti pozitivno roditeljsko ponašanje, ali ne i negativno roditeljsko ponašanje i popustljivost. Značajni prediktori pozitivnog roditeljstva kod majki bili su zadovoljstvo brakom i socijalna podrška, a pozitivnog roditeljstva kod očeva socijalna podrška.

Može se zaključiti kako u Republici Hrvatskoj tako i u svijetu relativno malo istraživanja koja su obuhvatila determinante roditeljskih ponašanja iz više izvora utjecaja, stoga je potreba za istraživanjem ove problematike iznimno velika.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osobina ličnosti petofaktorskog modela (ekstraverzija, neuroticizam, otvorenost, savjesnost i ugodnost), anksioznosti i depresivnosti, roditeljskih postupaka (emocionalna toplina, odbijanje i prezaštićivanje), zadovoljstva partnerskim odnosom, percipirane socijalne podrške roditelja i prilagodbe djece i mladih (hiperaktivnost i problemi u ponašanju).

Problemi

1. Ispitati međusobnu povezanost roditeljskih postupaka i osobina ličnosti.
2. Ispitati međusobnu povezanost zadovoljstva partnerskim odnosom, percipirane socijalne podrške i roditeljskih postupaka.

3. Ispitati međusobnu povezanost hiperaktivnosti, problema u ponašanju djece i mladih i roditeljskih postupaka.

Hipoteze

1a Očekuje se da će značajni pozitivni prediktori roditeljske topline biti visoki rezultat na skalama ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti ka iskustvu, nakon kontrole drugih važnih varijabli.

1b Očekuje se da će značajni pozitivni prediktori roditeljskog odbijanja biti visoki rezultat na skalama neuroticizma, anksioznosti i depresivnosti, nakon kontrole drugih važnih varijabli.

1c Očekuje se da će značajni pozitivni prediktori roditeljskog prezaštićivanja biti visoki rezultat na skalama neuroticizma i anksioznosti, nakon kontrole drugih važnih varijabli.

2. Očekuje se da će zadovoljstvo partnerskim odnosom i socijalna podrška koju doživljavaju zadovoljavajućom biti značajni pozitivni prediktori roditeljske topline, a nezadovoljstvo partnerskim odnosom i socijalna podrška koju doživljavaju nezadovoljavajućom značajni pozitivni prediktori roditeljskog odbijanja.

3.a Očekuje se da će problemi u ponašanju djece i mladih biti značajan pozitivni prediktor roditeljskog odbijanja, nakon kontrole drugih važnih varijabli.

3.b Očekuje se da će viši rezultat na skali hiperaktivnosti biti značajan pozitivan prediktor roditeljskog prezaštićivanja, nakon kontrole drugih važnih varijabli.

S obzirom na manjak istraživanja, hipoteze vezane uz 3. problem eksplanatornog su karaktera.

Metoda

Sudionici

Za sudjelovanje u istraživanju bilo je potrebno zadovoljiti nekoliko uvjeta: biti roditelj barem jednom djetetu u dobi od 4 do 17 godina te biti u nekom obliku partnerskog odnosa (veza, brak ili izvanbračna zajednica). Prilikom procjene karakteristika djece, roditelje se uputilo da se usmjeravaju na prvorodeno dijete ukoliko zadovoljava kriterij dobi, odnosno neko drugo dijete koje po redosljedu rođenja zadovoljava kriterij dobi. Roditelje se zamolilo da u istraživanju sudjeluje samo jedan partner, tj. da na istraživanje ne upućuju svoje partnere.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 300 sudionika iz Republike Hrvatske. Iz istraživanja je isključeno ukupno šest sudionika (jedan sudionik koji je izvijestio da ima 14 godina, sudionici koji su naveli da imaju 9, 19 i 214 djece i dva sudionika koja su navela da imaju 14 djece) te su konačni uzorak činila $N=294$ sudionika. Od 294 sudionika, 87.8% bilo je ženskog spola. Što se tiče dobi, u istraživanju su sudjelovale osobe od 22 do 60 godina prosječne dobi $M=36.51$ ($SD=7.26$). Najviše sudionika završilo je srednju školu (njih 56.1%), zatim visoku školu (njih 20.7%), višu školu (13.9% sudionika), magisterij (5.1% sudionika), doktorat (njih 2.4%), dok je 1.7% završilo samo osnovnu školu. O bračnom odnosu izvijestilo je 80.6% sudionika, o izvanbračnoj zajednici 12.2% i o vezi 7.1%. Najviše sudionika izvijestilo je kako ima dvoje djece (46.3% sudionika), a što se tiče dobi djeteta o kojem su izvještavali, prosječna dob iznosila je $M=9.43$ ($SD=4.28$).

Instrumenti

Za ispitivanje sociodemografskih karakteristika sudionika koristio se Sociodemografski upitnik s pitanjima o spolu, dobi, stupnju obrazovanja, bračnom statusu, broju i dobi djeteta, koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja.

Za mjerenje dimenzija petofaktorskog modela ličnosti koristio se *Big Five Inventory* (John i sur., 1991). Autori hrvatskog prijevoda su Kardum i suradnici (2006). Upitnik se sastoji od 44 čestice koje opisuju pet velikih dimenzija ličnosti: ekstraverziju ("Smatram se osobom koja je razgovorljiva."), neuroticizam ("Smatram se osobom koja zna biti napeta."), savjesnost ("Smatram se osobom koja je često neorganizirana."), ugodnost ("Smatram se osobom koja je obzirna i ljubazna prema gotovo svakome.") i otvorenost ("Smatram se osobom koja se zanima za puno različitih stvari."). Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od 1 („uopće se ne slažem“) do 5 („u potpunosti se slažem“). Ukupan rezultat po pojedinim skalama računa se kao aritmetička sredina odgovora čestica vezanih uz pojedinu skalu, a viši rezultat ukazuje na višu razinu pojedine dimenzije ličnosti. Pouzdanost skale ekstraverzije u prethodnim istraživanjima je iznosila $\alpha = .77$, ugodnosti $\alpha = .72$, savjesnosti $\alpha = .82$, neuroticizma $\alpha = .81$ i otvorenosti $\alpha = .83$ (Kardum i sur., 2006). Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije dobivena u ovom istraživanju je zadovoljavajuća za Ekstraverziju, Neuroticizam, Savjesnost i Otvorenost, a za Ugodnost prihvatljiva (vidjeti Tablicu 1).

Za mjerenje dimenzija depresivnosti i anksioznosti koristio se Upitnik depresivnosti, anksioznosti i stresa (eng. *Depression Anxiety Stress Scale*; Lovibond i Lovibond, 1995). Autori hrvatskog prijevoda su Jokić-Begić i suradnici (2012). Upitnik se sastoji od 21 čestice

koje opisuju tri dimenzije: depresivnost („Nisam mogao/la osjetiti nikakve pozitivne osjećaje.“), anksioznost („Osjećao/la sam se uplašeno bez valjanog razloga.“) i stres („Bilo mi je teško opustiti se“). Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama u proteklih tjedan dana na skali od 0 („uopće se nije odnosilo na mene“) do 3 („gotovo u potpunosti ili većinu vremena se odnosilo na mene“). Ukupan rezultat za svaku pojedinu skalu računa se tako da se zbroje rezultati dobiveni na česticama koji ju čine, a viši rezultat upućuje na višu razinu anksioznosti, depresivnosti ili stresa. U istraživanju Kavelj (2013) dobiveni su sljedeći koeficijenti pouzdanosti: depresivnost $\alpha=.86$, anksioznost $\alpha=.82$ i stres $\alpha=.86$. Za potrebe ovog istraživanja koristila se samo skale depresivnosti i anksioznosti. Pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije Cronbach alfa dobivene u ovom istraživanju su zadovoljavajuće (vidjeti Tablicu 1).

Za mjerenje dimenzija roditeljskih postupaka koristila se skraćena verzija upitnika *My Memories of Upbringing* (swe. *The Egna Minnen Beträffande Uppfostran*, Perris i suradnici, 1980). Autorice hrvatskog prijevoda su Vrselja i Glavak-Tkalić (2011). Upitnik se sastoji od 23 čestice koje opisuju tri dimenzije: emocionalnu toplinu („Nastojim poticati svoje dijete da bude najbolje.“), odbijanje („Kritiziram svoje dijete i govorim mu da je lijeno i beskorisno pred drugim ljudima.“) i prezaštićivanje („Želim odlučivati o tome kako bi se moje dijete trebalo odijevati ili izgledati.“) te se preporučuje kao ekvivalent dužoj formi upitnika. Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od 1 („nikad“) do 4 („većinu“). Ukupan rezultat predstavlja zbroj rezultata na česticama pojedinih skala, a viši rezultat ukazuje na više roditeljskih ponašanja koja se povezuju s emocionalnom toplinom, odbijanjem ili prezaštićivanjem. U istraživanju Vrselje i Glavak Tkalić (2011) za emocionalnu toplinu majki koeficijent pouzdanosti iznosio je $\alpha=.77$, za odbijanje $\alpha=.92$, te $\alpha=.78$ za prezaštićivanje. Postoje verzije upitnika za roditelje i djecu, a u ovom istraživanju korištena je verzija upitnika za roditelje. Pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije dobivene u ovom istraživanju su zadovoljavajuća za Emocionalnu toplinu, a prihvatljive za Roditeljsko odbijanje i prezaštićivanje (vidjeti Tablicu 1).

Za mjerenje percipirane kvalitete partnerske veze koristio se Upitnik percipirane kvalitete veze (eng. *Perceived Relationship Quality Components*; Fletcher, Simpson i Thomas, 2000). Upitnik je prvi puta preveden na hrvatski jezik za potrebe istraživanja Lukšića (2018) te kao takav prvi puta korišten na hrvatskom uzorku. Sastoji se od 18 čestica koje opisuju šest dimenzija: predanost („Koliko ste predani svojem odnosu?“), ljubav („Koliko volite svojeg partnera?“), povjerenje („Koliko vjerujete svojem partneru?“), strast („Koliko je požudan vaš odnos?“), intimnost („Koliko je intiman vaš odnos?“) i zadovoljstvo

(„Koliko vas ispunjava odnos?). Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od 1 („uopće ne“) do 7 („izrazito“). Ukupan rezultat predstavlja zbroj rezultata na svim česticama, a viši ukupan rezultat označava percipiranu kvalitetniju vezu. U istraživanju Lukšića (2018) pouzdanost cijelog upitnika iznosila je $\alpha=.94$, a za pojedine skale između $\alpha=.74$ i $\alpha=.94$. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije Cronbach alfa dobivene u ovom istraživanju su zadovoljavajuće (vidjeti Tablicu 1).

Za mjerenje percipirane socijalne podrške koristila se Multidimenzionalna skala percipirane socijalne podrške (eng. *Multidimensional Scale Perceived Social Support*, Zimet i suradnici, 1988). Skala se sastoji od 12 tvrdnji koje opisuju sljedeće tri dimenzije: podršku obitelji („Moja obitelj je voljna pomoći mi kod donošenja odluka“), prijatelja („Imam prijatelje s kojima mogu dijeliti radost i tugu“) i značajnih drugih („Postoji posebna osoba koja je tu kada mi je potrebna“). Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od 1 („uopće se ne slažem“) do 7 („u potpunosti se slažem“). Ukupan rezultat formira se kao suma odgovora na svim česticama, a viši rezultat upućuje na veću percipiranu socijalnu podršku. Pouzdanost cijele skale u prijašnjim istraživanjima (npr. Canty-Mitchell i Zimet, 2000) iznosi $\alpha=0.93$. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije dobivena u ovom istraživanju je zadovoljavajuća (vidjeti Tablicu 1).

Za mjerenje prilagodbe djece i mladih koristila se validirana hrvatska verzija Upitnika snaga i poteškoća (eng. *Strengths and Difficulties Questionnaire*, Goodman, 1997) u kojoj roditelj procjenjuje dijete. Upitnik se sastoji se od 25 čestica koje opisuju sljedećih pet dimenzija: emocionalne poteškoće („Često je nesretno, potišteno ili na rubu suza.“), probleme u ponašanju („Često se razljuti i gubi kontrolu.“), hiperaktivnost („Nemirno, ne može dugo ostate mirno.“), probleme u odnosima s vršnjacima („Vršnjaci ga uglavnom vole.“) i prosocijalno ponašanje ili odnos prema društvu („Trudi se biti obzirno prema drugim ljudima i njihovim osjećajima.“). Zadatak sudionika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali 0 („netočno“) do 2 („potpuno točno“). Ukupni rezultat izračunava se zbrojem čestica po pojedinim skalama, a viši rezultati označavaju više poteškoća, odnosno više pozitivnih ishoda. Prema istraživanju Tatalović Vorkapić i suradnika (2017), pouzdanost za prosocijalno ponašanje iznosi $\alpha=.63$, za hiperaktivnost $\alpha=.84$, za emocionalne probleme $\alpha=.73$, za probleme u ponašanju $\alpha=.78$ i za probleme s vršnjacima $\alpha=.78$. Za potrebe ovog istraživanja koristile su se skale problema u ponašanju i hiperaktivnosti. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije dobivena u ovom istraživanju je za dimenziju Hiperaktivnost zadovoljavajuća, međutim, niža je od preporučene granične vrijednosti za dimenziju Problemi u ponašanju (vidjeti Tablicu 1).

Postupak

Istraživanje je odobreno od strane Etičkog povjerenstva Filozofskog fakulteta u Osijeku. Po odobrenju istraživanja, kreiran je *online* obrazac upitnika. Istraživanje se provodilo tijekom svibnja 2020. godine te je provedeno putem interneta metodom snježne grude. Sudionici su prvo pročitali uputu te krenuli rješavati upitnike. U uputi istraživanja sudionicima su pojašnjeni cilj i svrha istraživanja. Naglašeno je da je istraživanje anonimno i dobrovoljno te da mogu odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Također, navedeno je kako će se rezultati analizirati na grupnoj razini te koristiti isključivo u znanstveno-istraživačke svrhe. U uputi istraživanja bio je naveden i kontakt na koji se svi sudionici mogu javiti ukoliko imaju pitanja, komentare ili žele saznati rezultate istraživanja. Spomenutih upita nije bilo.

Obrada rezultata

Prikupljeni podaci statistički su analizirani pomoću programskog paketa SPSS. Prije obrade rezultata, provjereni su preduvjeti za korištenje parametrijskih postupaka. Za provjeru normaliteta distribucija korišten je Kolmogorov-Smirnovljev test pri čemu je utvrđeno da distribucije svih varijabli značajno odstupaju od normalne. No, prema Klineu (2010), distribucija se može smatrati normalnom ukoliko su apsolutne vrijednosti indeksa asimetričnosti manje od 3, a indeksa spljoštenosti manje od 10. U ovom istraživanju, apsolutne vrijednosti indeksa asimetričnosti u rasponu su vrijednosti od 0.06 do 1.90, a indeksa spljoštenosti od 0.10 do 6.20 (vidjeti Tablicu 1). Nadalje, za provjeru homogenosti varijanci korišten je Leveneov test. Rezultati ukazuju na to da varijance svih korištenih varijabli, osim neuroticizma i otvorenosti, nisu homogene. No, prema Fieldu (2013), kada se u istraživanjima radi o velikim uzorcima, postoji tendencija da se vrlo male razlike u varijancama mogu pokazati značajnima.

Nadalje, Durbin-Watson testom provjerena je hipoteza o nezavisnosti reziduala. Budući da su vrijednosti u rasponu od 1.96 do 2.06 može se zaključiti kako reziduali nisu u korelaciji. Također, vrijednosti tolerancije u rasponu su od .43 do .94, a povećanja varijance od 1.06 do 2.31. Uzevši u obzir sve navedene provjere kriterija te činjenicu da parametrijski postupci, u odnosu na neparametrijske, posjeduju veću snagu, u obradi rezultata ovog istraživanja koristili su se parametrijski postupci.

Deskriptivna analiza

Deskriptivni podaci svih korištenih varijabli prikazani su u Tablici 1. Kao što se može vidjeti, empirijski maksimum nije postignut na skalama neuroticizma, depresivnosti, odbijanja, prezaštićivanja i problema u ponašanju. Općenito, dobivene su prosječne vrijednosti na većini osobina ličnosti petofaktorskog modela, kao i dimenziji prezaštićivanja. Niže samoprocjene su dobivene za anksioznost i depresivnost te roditeljsko odbijanje. Slično tome, i kod procjena ponašanja djece utvrđene su niže vrijednosti što je očekivano s obzirom da istraživanje nije ciljano provedeno među roditeljima djece s izraženim ADHD-om ili naglašenog odstupajućeg ponašanja, iako se ne može isključiti i poneki takav slučaj. S druge pak strane, više samoprocjene su dobivene na dimenziji emocionalne topline te skalama socijalne podrške i zadovoljstva partnerskim odnosom.

Cronbach alfa koeficijenti pouzdanosti kreću se od nižih od preporučenog do visoko zadovoljavajućih. Sve mjere osobina ličnosti pokazuju zadovoljavajuću ili visoko zadovoljavajuću pouzdanost, osim ugodnosti. Prosječna korelacija među česticama na skali ugodnosti iznosi $r=.18$. Briggs i Cheek (1986) navode kako bi optimalna prosječna korelacija među česticama trebala biti vrijednosti između .20 i .40, što u ovom istraživanju nije slučaj pa se može zaključiti kako ova skala ipak mjeri nešto širi konstrukt. Nadalje, što se tiče roditeljskih postupaka i karakteristika djece, manja pouzdanost od preporučene uočava se na mjerama roditeljskog odbijanja, prezaštićivanja i hiperaktivnosti s pripadajućim prosječnim korelacijama .30, .18 i .24. Osim manjim brojem čestica na mjerama roditeljskog odbijanja i problema u ponašanju, smanjena pouzdanost može se objasniti i nekonzistentnostima u ponašanju roditelja i djece. Visoko zadovoljavajuća pouzdanost može se uočiti na mjerama socijalne podrške i zadovoljstva partnerskim odnosom.

Odnos osobina ličnosti, roditeljskih postupaka, kontekstualnih izvora i karakteristika djece

Prije provođenja daljnjih analiza, a u cilju odgovaranja na istraživačke probleme, provjeren je odnos među varijablama u istraživanju. Pregledom nekih istraživanja (npr. McKee i sur., 2007; Hipwell i sur., 2008; Boivin i sur., 2009) može se zaključiti kako postoje spolne i dobne razlike u roditeljskim postupcima, ali i razlike s obzirom na dob djeteta, stoga su za provjeru odnosa među varijablama korištene parcijalne korelacije uz kontrolu dobi i spola roditelja te dobi djeteta. Rezultati su prikazani u Tablici 2.

Tablica 1*Deskriptivni podaci svih mjera u istraživanju (N=294)*

	M	SD	Postignuti minimum (Teorijski minimum)	Postignuti maksimum (Teorijski maksimum)	α	r	Indeks spljoštenosti	Indeks asimetričnosti
OSOBI NE LIČNOSTI								
Ekstraverzija	3.76	0.68	1.38 (1)	5(5)	.79	.33	0.10	-0.42
Neuroticizam	2.72	0.71	1 (1)	4.75 (5)	.78	.31	-0.21	0.06
Savjesnost	3.92	0.57	2.33 (1)	5 (5)	.73	.23	-0.48	-0.19
Otvorenost	3.52	0.62	1.90 (1)	5 (5)	.76	.27	-0.47	-0.07
Ugodnost	3.85	0.55	2.22 (1)	5 (5)	.65	.18	0.11	-0.30
Anksioznost	0.68	0.71	0 (0)	3 (3)	.87	.51	0.71	1.18
Depresivnost	0.65	0.70	0 (0)	2.86 (3)	.92	.61	1.21	1.38
RODITELJSKI POSTUPCI								
Emocionalna toplina	3.55	0.41	1 (1)	4 (4)	.75	.37	6.20	-1.82
Roditeljsko odbijanje	1.40	0.42	1 (1)	3.50 (4)	.67	.30	5.01	1.90
Prezaštićivanje	2.26	0.45	1.22 (1)	3.89 (4)	.66	.18	0.10	0.33
KONTEKSTUALNI IZVORI								
Socijalna podrška	5.85	1.22	1 (1)	7 (7)	.96	.65	2.13	-1.54
Zadovoljstvo odnosom	5.34	1.67	1 (1)	7 (7)	.99	.80	-0.53	-0.91
KARAKTERISTIKE DJECE								
Hiperaktivnost	0.71	0.50	0 (0)	2 (2)	.78	.42	-0.59	0.41
Problemi u ponašanju	0.30	0.29	0 (0)	1.40 (2)	.55	.24	1.15	1.16

Legenda: r – prosječna korelacija među česticama

Tablica 2*Interkorelacije među svim varijablama u istraživanju uz kontrolu dobi i spola roditelja i dobi djeteta (N=294)*

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1. Ekstraverzija	-.42**	.48**	.33**	.39**	-.08	-.18*	.26**	-.14**	-.05	.24**	.17**	-.15**	-.13*
2. Neuroticizam	-	-.40**	-.12*	-.42**	.35**	.37**	-.21**	.32**	.30**	-.26**	-.16**	.25**	.23**
3. Savjesnost		-	.38**	.47**	-.13*	-.21**	.29**	-.16**	-.03	.26**	.22**	-.16**	-.15**
4. Otvorenost			-	.34**	-.02	-.13*	.30**	-.18**	-.14**	.21**	.03	-.16**	-.19**
5. Ugodnost				-	-.07	-.12*	.31**	-.25**	-.13*	.39**	.27**	-.25**	-.10*
6. Anksioznost					-	.74**	-.08*	.26**	.27**	-.15**	-.09	.21**	.24**
7. Depresivnost						-	-.13*	.30**	.24**	-.27**	-.12*	.29**	.31**
8. Emocionalna toplina							-	-.30**	.01	.39**	.20**	-.28**	-.16**
9. Odbijanje								-	.39**	-.21**	-.11*	.44**	.29**
10. Prezaštićivanje									-	-.11*	-.01	.17**	.21**
11. Socijalna podrška										-	.43**	-.26**	-.22**
12. Zadovoljstvo odnosom											-	-.18**	-.17**
13. Problemi u ponašanju												-	.55**
14. Hiperaktivnost													-

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

Uvidom u Tablicu 2 može se zaključiti kako se koeficijenti korelacije između prediktora i kriterija kreću od niskih do umjerenih. Emocionalna toplina značajno je i pozitivno povezana s ekstraverzijom, savjesnošću, otvorenošću, ugodnošću, socijalnom podrškom i zadovoljstvom partnerskim odnosom. Od navedenih, najveći koeficijent korelacije utvrđen je između emocionalne topline i socijalne podrške. Drugim riječima, roditelji koji se procjenjuju emocionalno toplima u odnosu s djetetom su oni koji sebe smatraju ekstravertiranima, savjesnima, otvorenima i ugodnima te svoju socijalnu podršku i odnos s partnerom smatraju zadovoljavajućim. Roditeljsko odbijanje statistički značajno i pozitivno korelira s neuroticizmom, anksioznošću, depresivnošću i problemima u ponašanju, a negativno sa socijalnom podrškom i zadovoljstvom partnerskim odnosom. Roditeljsko odbijanje u najvećoj je korelaciji s problemima u ponašanju. Drugim riječima, roditelji koji izvještavaju o korištenju roditeljskih odbijajućih ponašanja u odnosu s djetetom sebe procjenjuju neurotičnijima, anksioznijima i depresivnijima, a dijete problematičnog ponašanja. Svoju socijalnu podršku i odnos s partnerom percipiraju nezadovoljavajućim. Nadalje, roditelji koji se procjenjuju prezaštitničkim u odnosu s djetetom, sebe percipiraju neurotičnijima i anksioznijima, a dijete hiperaktivnim. Može se zaključiti da su pretpostavljeni prediktori značajno povezani s pretpostavljenim kriterijem.

Predviđanje roditeljskih postupaka temeljem osobina ličnosti, kontekstualnih izvora i karakteristika djece

Kako bi se odgovorilo na postavljene probleme, tj. provjerio doprinos osobina ličnosti roditelja, kontekstualnih izvora i karakteristika djece u objašnjenju roditeljskih postupaka provedeno je sedam hijerarhijskih regresijskih analiza (u nastavku HRA). U svim HRA u prvom su bloku kao prediktorske varijable uključene dob, spol, stupanj obrazovanja te broj djece i dob djeteta čije su karakteristike procjenjivane u istraživanju.

Kako bi se odgovorilo na prvi problem o odnosu osobina ličnosti i roditeljskih postupaka, provedene su tri HRA u kojima su kriteriji bili emocionalna toplina, roditeljsko odbijanje i prezaštićivanje. U sve tri HRA u drugi su blok uključene sve osobine petofaktorskog modela, anksioznost i depresivnost. Razlog tome je što kod svakoga postoji određena kombinacija dimenzija koje zajedno čine ličnost roditelja, no dalje u radu fokus će biti na interpretaciji onih dimenzija koje su sastavni dio problema istraživanja, a dodatne dimenzije služit će kao kontrolne varijable.

Tablica 3

Rezultati predviđanja emocionalne topline na temelju osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti i depresivnosti

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Dob	-.10	-.08
Stupanj obrazovanja	.04	.05
Broj djece	.07	-.06
Dob djeteta	-.15	-.17*
Ekstraverzija		.09
Neuroticizam		-.04
Savjesnost		.10
Otvorenost		.18**
Ugodnost		-.14*
Anksioznost		-.01
Depresivnost		-.03
R ²	.07	.22
ΔR^2	.07	.16
F	4.17**	6.69**

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

Tablica 4

Rezultati predviđanja roditeljskog odbijanja na temelju osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti i depresivnosti

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	-.06	.01
Dob	.10	.05
Stupanj obrazovanja	-.10	-.09
Broj djece	.11	.10
Dob djeteta	-.03	-.00

Ekstraverzija		.03
Neuroticizam		.20**
Savjesnost		.05
Otvorenost		-.10
Ugodnost		-.14*
Anksioznost		.06
Depresivnost		.16
R ²	.04	.19
ΔR ²	.04	.16
F	2.12	5.56*

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

Tablica 5

Rezultati predviđanja roditeljskog prezaštićivanja na temelju osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti i depresivnosti

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	.06	.02
Dob	-.04	-.10
Stupanj obrazovanja	-.13	-.10
Broj djece	.03	.01
Dob djeteta	-.04	-.02
Ekstraverzija		.08
Neuroticizam		.31**
Savjesnost		.16*
Otvorenost		-.16**
Ugodnost		-.05
Anksioznost		.16
Depresivnost		.03
R ²	.03	.19
ΔR ²	.03	.16
F	1.64	5.32**

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

U prvoj HRA (vidjeti Tablicu 3) kao kriterij korištena je emocionalna toplina. U prvom bloku sociodemografskim varijablama objašnjeno je 7% varijance emocionalne topline, no nije se istaknuo nijedan značajni prediktor. Sociodemografske varijable zajedno s osobinama ličnosti petofaktorskog modela, anksioznošću i depresivnošću u drugom koraku objašnjavaju 22% varijance emocionalne topline. Značajnim pozitivnim prediktorima pokazali su se dob djeteta, ugodnost i otvorenost, drugim riječima, osobe koje su procjenjivale mlađe dijete te osobe visoko na dimenzijama ugodnosti i otvorenosti iskazuju više emocionalne topline u odnosu s djetetom. Suprotno očekivanjima, ekstraverzija i savjesnost nisu bile značajni prediktori. U drugoj HRA (vidjeti Tablicu 4) u kojoj je kao kriterij korišteno roditeljsko odbijanje sociodemografskim varijablama objašnjeno je 4%, a osobinama ličnosti 16% varijance roditeljskog odbijanja. Kao značajan pozitivan prediktor u drugom se koraku istaknuo neuroticizam. Suprotno očekivanjima, anksioznost i depresivnost nisu se pokazale značajnim pozitivnim prediktorima. U trećoj HRA (vidjeti Tablicu 5) sociodemografske varijable su objasnile 3%, a osobine ličnosti 16% varijance roditeljskog prezaštićivanja. U drugom bloku značajni prediktori su bili stupanj obrazovanja te neuroticizam, odnosno osobe nižeg stupnja obrazovanja i osobe visoko na dimenziji neuroticizma pokazuju više roditeljskih postupaka koji se povezuju s prezaštićivanjem. Suprotno očekivanjima, anksioznost nije bila značajni prediktor. Općenito, uključenim varijablama objašnjeno je od 19% do 23% varijance pojedinih kriterija. Niti jedan od prediktora nije konzistentno bio povezan s različitim roditeljskim postupcima.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem o povezanosti kontekstualnih izvora i roditeljskih postupaka, provedene su dvije HRA. U prvoj HRA (vidjeti Tablicu 6) kao kriterij je korištena emocionalna toplina, a u drugoj (vidjeti Tablicu 7) roditeljsko odbijanje. U obje HRA su u prvi blok uključene sociodemografske varijable (dob, spol i stupnja obrazovanja roditelja te broj djece i dob djeteta kojeg su procjenjivali), a u drugi socijalna podrška i zadovoljstvo partnerskim odnosom. Što se tiče emocionalne topline, sociodemografske varijable objašnjavaju 7% varijance te nema istaknutih značajnih prediktora prvog bloka. Drugi blok objašnjava 13% varijance emocionalne topline te se kao značajan pozitivni prediktor istaknula socijalna podrška, odnosno osobe koje svoju socijalnu podršku smatraju zadovoljavajućom pokazuju više emocionalne topline u odnosu s djetetom. Suprotno očekivanjima, zadovoljstvo partnerskim odnosom nije bio značajni prediktor. Kada se radi o roditeljskom odbijanju, slično rezultatima za emocionalnu toplinu, sociodemografske

varijable nisu bile značajni prediktori, dok se u drugom bloku kao značajan negativni prediktor pokazala socijalna podrška, odnosno osobe koje svoju socijalnu podršku smatraju nezadovoljavajućom koriste više roditeljskih postupaka koji se povezuju s odbijanjem. Prvi i drugi blok zajedno objašnjavaju 8% varijance kriterija roditeljskog odbijanja. Kao i kod kriterija emocionalne topline, ni u ovom slučaju zadovoljstvo partnerskim odnosom nije bio značajni prediktor roditeljskog odbijanja.

Tablica 6

Rezultati predviđanja emocionalne topline na temelju kontekstualnih izvora

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	.03	.01
Dob	-.10	-.07
Stupanj obrazovanja	.04	.02
Broj djece	-.07	-.05
Dob djeteta	-.14	-.12
Socijalna podrška		.35**
Zadovoljstvo odnosom		.04
R ²	.07	.20
ΔR^2	.07	.14
F	4.17**	10.47*

*Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$*

Tablica 7

Rezultati predviđanja roditeljskog odbijanja na temelju kontekstualnih izvora

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	-.06	-.05
Dob	.10	.08
Stupanj obrazovanja	-.10	-.10
Broj djece	.12	.10

Dob djeteta	-.04	-.05
Socijalna podrška		-.17**
Zadovoljstvo odnosom		-.04
R ²	.04	.04
ΔR ²	.07	.04
F	2.12	3.26**

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

Kao što se može vidjeti iz Tablica 6 i 7, uključenim varijablama objašnjeno je 21%, odnosno 8% varijance pojedinih roditeljskih postupaka. Socijalna podrška je bila značajni prediktor i za emocionalnu toplinu i za roditeljsko odbijanje.

Kako bi se odgovorilo na treći problem o povezanosti karakteristika djeteta i roditeljskih postupaka, provedene su dvije HRA (vidjeti Tablice 8 i 9). Kriteriji su bili roditeljsko odbijanje i prezaštićivanje. Za obje HRA u prvom bloku korištene su već spomenute sociodemografske varijable, a u drugi blok uključeni su problemi u ponašanju i hiperaktivnost.

Tablica 8

Rezultati predviđanja roditeljskog odbijanja na temelju karakteristika djece

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	-.02	-.02
Dob	.09	.04
Stupanj obrazovanja	-.10	-.09
Broj djece	.12	.06
Dob djeteta	-.10	.09
Hiperaktivnost		.06
Ptblemi u ponašanju		.41**
R ²	.04	.23
ΔR ²	.04	.18
F	2.42*	11.66**

*Legenda: *p<.05, **p<.01*

Tablica 9*Rezultati predviđanja roditeljskog prezaštićivanja na temelju karakteristika djece*

Prediktori	Blok 1	Blok 2
	β	β
Spol	-.07	-.08
Dob	-.05	-.04
Stupanj obrazovanja	-.13	-.11
Broj djece	.03	.01
Dob djeteta	-.03	.05
Hiperaktivnost		.16*
Ptoblemi u ponašanju		.09
R ²	.03	.07
ΔR^2	.03	.04
F	1.66	3.09**

*Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$*

Kao što se može vidjeti iz Tablice 8, sociodemografske varijable objašnjavaju 4%, a odstupajuća ponašanja djeteta 18% varijance roditeljskog odbijanja. U skladu s očekivanjima, u drugom bloku, problemi u ponašanju djeteta su bili značajni prediktor, odnosno osobe koje su izvijestile da procjenjivano dijete manifestira probleme u ponašanju koriste i više odbijajućih ponašanja u odnosu s djetetom. Niti jedna od sociodemografskih varijabli nije bila značajni prediktor. Što se tiče roditeljskog prezaštićivanja (vidjeti Tablicu 9), sociodemografske varijable objašnjavaju 3%, a odstupajuća ponašanja 4% varijance kriterija. Za razliku od roditeljskog odbijanja, značajnim prediktorom pokazala se hiperaktivnost, odnosno osobe koje su izvijestile da dijete koje su procjenjivali manifestira hiperaktivnost koriste više postupaka koji se povezuju s prezaštićivanjem. Slično rezultatima za roditeljsko odbijanje, niti jedna od sociodemografskih varijabli nije bila značajni prediktor prezaštićivanja.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti, depresivnosti, roditeljskih postupaka (emocionalna toplina, odbijanje i

prezaštićivanje), zadovoljstva partnerskim odnosom, percipirane socijalne podrške roditelja i prilagodbe djece i mladih (hiperaktivnost i problemi u ponašanju).

Kako bi se odgovorilo na prvi problem, postavljene su tri hipoteze. Prema prvoj hipotezi pretpostavljeno je kako će ekstraverzija, otvorenost, savjesnost i ugodnost biti pozitivni prediktori emocionalne topline roditelja. Ta hipoteza je djelomično potvrđena. Kao što je i pretpostavljeno, utvrđeno je da su ugodnost i otvorenost pozitivni prediktori emocionalne topline. Taj nalaz u skladu je s mnogim istraživanjima (Prinz i sur., 2009; Clark i sur., 2000; Metsapelto i Pulkkinen, 2003). S druge strane, istraživanjem nije potvrđena prediktivnost ekstraverzije i savjesnosti. Što se tiče ekstraverzije, Smith i suradnici (2007) u svom istraživanju također nisu utvrdili povezanost ekstraverzije i roditeljske topline. Navode kako činjenica da su utvrdili povezanost između ugodnosti i topline, ali ne između topline i ekstraverzije govori u prilog ideji da se socijalna ponašanja koja su u podlozi ove dvije dimenzije različita, odnosno da ekstraverzija nužno ne mora biti povezana s boljim socijalnim odnosima (između ostalih i odnos roditelj-dijete). Također, društvenost karakteristična za ekstraverte, nužno ne mora značiti i postojanje kvalitetnih, toplih odnosa. Nadalje, Clark i suradnici (2000) su utvrdili da majke visoko na dimenziji ekstraverzije u nekim okolnostima mogu koristiti više postupaka koje se povezuju s iskazivanjem moći kako bi disciplinirale djecu, osobito kada su u pitanju djeca visoko na dimenziji negativne emocionalnosti. Prema Belskyju i Berendsu (2002) djeca možda nisu dovoljno poticajna da zadovolje društvene potrebe roditelja visoko na ekstraverziji, pogotovo djeca u mlađoj dobi. Što se tiče savjesnosti, rezultati bi se djelomično mogli objasniti razlikom između karakteristika roditelja visoko na dimenziji savjesnosti i karakteristikama obiteljskog okruženja. Naime, roditelje visoko na dimenziji savjesnosti karakterizira organiziranost na mnogim životnim poljima, samodisciplina te tendencija ka redu i kontroli. S druge strane, kada osoba postane roditelj nađe se u potpuno novoj situaciji u kojoj, pogotovo na početku, postoji mnogo novih obveza koje je potrebno uskladiti, a koje svojom prirodom nužno ne moraju biti isplanirane, te puno izazova i nepredvidivih situacija koje mogu poljuljati osjećaj kompetentnosti, organiziranosti, sistematičnosti, prepoznavanja prioriteta među obvezama i sl. Također, moguće je da roditelji visoko na savjesnosti predano, smisleno i na vrijeme izvršavaju svoje roditeljske obveze, no nužno ne moraju biti topli u interakcijama s djetetom. No, za jasniju sliku povezanosti ove dimenzije s roditeljstvom, potrebna su daljnja istraživanja.

Prema drugoj hipotezi pretpostavilo se kako će značajni pozitivni prediktori roditeljskog odbijanja biti visoki rezultati na dimenziji neuroticizma, anksioznosti i depresivnosti. Ova hipoteza je također djelomično potvrđena. Od navedenih osobina, potvrđena je jedino

prediktivnost neuroticizma, dok se anksioznost i depresivnost nisu pokazale prediktivnima za roditeljsko odbijanje. Što se tiče neuroticizma, nalaz je u skladu s nalazima nekih prijašnjih istraživanja (npr. Smith i sur., 2007; Prinzie i sur., 2009) u kojima se navodi kako roditelji visoko na ovim dimenzijama s obzirom na preokupiranost vlastitim stanjem mogu biti manje osjetljivi na potrebe djece te manje reaktivni u odnosu s djetetom. Također, budući da je fizička i psihička dobrobit roditelja važna za optimalno svakodnevno funkcioniranje, pa tako i za odnos roditelj-dijete, za pretpostaviti je da se unutrašnji nemiri roditelja prenose i na odnos s djetetom.

Suprotno nekim istraživanjima (npr. Seymour i sur., 2006; Epkins i Harper, 2016; Taraban i Shaw, 2018) i očekivanjima, anksioznost i depresivnost nisu bili značajni prediktori roditeljskog odbijanja. U istraživanju Eunjunga (2011) provedenom na uzorku 64 korejskoameričkih majki i 35 očeva dobiveno je kako su depresivni simptomi kod očeva u većoj mjeri povezani s negativnim roditeljskim postupcima u odnosu na majke. Navedeni nalaz povezan je s tradicionalnom internaliziranom vrijednošću kako su majke dobronamjerni primarni skrbnici djece te kao takve mogu razviti razne strategije suočavanja s roditeljskim zahtjevima, čak i kod povišenih depresivnih simptoma. Navedeni nalaz može se povezati i s anksioznošću. S obzirom da anksioznost karakterizira manje intenzivna negativna afektivnost od depresije, može se zaključiti kako bi i majke s anksioznim simptomima također mogle razviti neke strategije nošenja s roditeljskim zahtjevima. Također, u takvim situacijama postoje još i razni drugi čimbenici koji mogu doprinijeti ravnoteži simptoma i roditeljskih postupaka, primjerice emocionalna i instrumentalna podrška ukućana ili bližnjih. Nadalje, još neki od mogućih razloga nepotvrđivanja ovog dijela hipoteze su to što uzorak nije bio klinički te su roditelji za procjenu simptoma koristili subjektivnu mjeru. Također, prema Belskyjevom modelu (1984), roditeljsko ponašanje višestruko je determinirano, stoga se može pretpostaviti kako karakteristike djece i kontekstualnih izvora mogu moderirati odnos depresivnosti, anksioznosti i roditeljskih postupaka, no ne može se isključiti ni doprinos sociodemografskih karakteristika. Konačno, u uputi upitnika kojim se mjerila razina anksioznosti i depresivnosti navedeno je kako se procjena odnosi na proteklih tjedan dana prije sudjelovanja u istraživanju. Navedeno se može povezati s time da su u ovom istraživanju anksioznosti i depresivnost više mjerene kao stanje, a ne kao osobine što je moglo doprinijeti nepotvrđivanju ove hipoteze. S obzirom na nekonzistentnost nalaza o anksioznosti i depresivnosti, ali i kompleksnost samog odnosa s roditeljskim postupcima, potrebna su daljnja istraživanja ove problematike.

Prema trećoj hipotezi pretpostavilo se kako su neuroticizam i anksioznost značajni pozitivni prediktori roditeljskog prezaštićivanja. Hipoteza je djelomično potvrđena, odnosno utvrđeno je kako je samo neuroticizam značajan pozitivni prediktor prezaštićivanja. Povezanost neuroticizma i prezaštićivanja potvrđena je u nizu ranijih istraživanja (npr. Coplan i sur., 2008; Kendler i sur., 1997; Segrin i sur., 2013). Naime, majke visoko na dimenzijama neuroticizma s obzirom na nesigurnost i emocionalnu nestabilnost mogu u okolini percipirati puno više prijetnji za dijete što može rezultirati udaljavanjem djeteta iz izazovnih i stresnih situacija. Također, djeca, pogotovo u ranom djetinjstvu, ne mogu razvojno samostalno percipirati mnoge prijetnje što predstavlja dodatni razlog za prezaštićujuća ponašanja. Suprotno prethodnim istraživanjima (npr. Coplan i sur., 2009; Lindhout i sur., 2006; Kegley, 2008; Segrin i sur., 2013), u ovom istraživanju nije utvrđena povezanost anksioznosti i prezaštićivanja. Jedan od razloga može biti neklinički uzorak, odnosno niže razine anksioznosti kod roditelja. Osim toga, s obzirom da su sudionici anksiozne smetnje procjenjivali samo u proteklih tjedan dana, može se zaključiti kako je mjerena anksioznost kao stanje, a ne kao osobina. Moguće je da su neki roditelji u tih tjedan dana imali iskustvo koje je izazvalo simptome anksioznosti što se odmah ne manifestira kao prezaštićujući nastup prema djetetu.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem postavljena je hipoteza prema kojoj se očekivalo da će zadovoljstvo partnerskim odnosom i socijalna podrška koju doživljavaju zadovoljavajućom biti značajni pozitivni prediktori roditeljske topline, a nezadovoljstvo partnerskim odnosom i socijalna podrška koju doživljavaju nezadovoljavajućom značajni pozitivni prediktori roditeljskog odbijanja. Hipoteza je djelomično potvrđena. U skladu s brojnim istraživanjima (Marshall i sur., 2001; Turner i Brown, 2010; McConnell i sur., 2011; Taylor i sur., 2015), socijalna podrška bila je značajni prediktor roditeljske topline. Zadovoljavajuća socijalna podrška konzistentno se povezuje s osjećajem prihvaćenosti i razumijevanja te subjektivnom dobrobiti što je povezano s mnogim pozitivnim ishodima, pa tako i onim roditeljskim. Također, socijalni odnosi mogu biti i izvor instrumentalne pomoći, na primjer, iscrpljena majka dobije malo vremena za sebe ukoliko ima nekoga tko može uskočiti i pomoći oko aktivnosti s djecom. Nadalje, socijalne veze mogu biti i oblik „ispušnog ventila“, bilo oko nečega vezanog za djecu ili direktno nevezano što se, ako roditelj drži u sebi, može odraziti na odnos s djetetom.

S druge strane, dio hipoteze o partnerskom odnosu nije potvrđen. Neki autori navode kako bračni odnos može imati relativno veći utjecaj na očinsko u odnosu na majčinsko roditeljstvo (npr. Cummings i sur., 2002). Naime, za očeve je, za razliku od majki, manje

karakteristično da dijele emocije i nesigurnosti iz partnerskog odnosa, što može dovesti do većeg prenošenja negativnosti tijekom interakcije s njihovom djecom (Cummings i sur., 2010). Ta manje izražena emocionalnost dijelom je rezultat i razlike u socijalizaciji žena i muškaraca. Uzevši u obzir to da većinu sudionika ovog istraživanja čine majke, moguće je da je to dijelom utjecalo na nepotvrđivanje ove hipoteze. Također, većina istraživanja ove problematike bila je usmjerena na bračne odnose, dok su u ovom istraživanju mogli sudjelovati i roditelji koji su u vezi ili izvanbračnoj zajednici što je također moglo utjecati na rezultate. Konkretno, može se pretpostaviti kako bi veći utjecaj na roditeljske postupke mogao imati nezadovoljavajući odnos s osobom koja je otac ili majka djeteta za razliku od partnera koji to nije. Potrebna su daljnja istraživanja koja bi ispitala ovu pretpostavku.

U skladu s hipotezom i ranijim istraživanjima (npr. Nietzel i Stright, 2004; Kochanska i sur., 2004; Paulussen-Hoogeboom i sur., 2007; de Haan i sur., 2012; Taraban i Shaw, 2018), problemi u ponašanju su bili značajan pozitivan prediktor roditeljskog odbijanja. Problemi u ponašanju kod djece u većini slučajeva kod roditelja izazivaju frustraciju, tako da odbijajuća ponašanja (tjelesno kažnjavanje, kritiziranje, verbalne prijetnje i sl.) mogu biti oblik discipliniranja. Također, u društvu se problemi u ponašanju kod djece često pripisuju odgoju, pa se odbijajuća ponašanja mogu povezati i s osjećajem nekompetentnosti u roditeljskog ulozi koja se zatim manifestira kroz negativnije postupke prema djetetu. Osim toga, sukladno očekivanjima i prethodnim istraživanjima (Kendler i sur., 1997; McLaughlin i Harrison, 2006; Kegley, 2018; Guzel i sur., 2018), hiperaktivnost je bila pozitivan prediktor roditeljskog prezaštićivanja. Tako, na primjer, Stormont-Spurgin i Zentall (1996) navode kako je za hiperaktivnu djecu karakteristično da često krše pravila i upadaju u nevolje, što može dovesti do pretjerane kontrole i zaštite od strane roditelja s ciljem prevencije negativnih posljedica (npr. ozljeda, kazna i sl.).

Nedostaci istraživanja i praktične implikacije

Većina istraživanja s tematikom roditeljstva stavlja naglasak na učinke različitih roditeljskih ponašanja na razvoj ili ponašanje djece i mladih. No, kako roditeljski postupci mogu biti značajni i rizični i zaštitni čimbenici razvoja, važno je istražiti njihove odrednice. Jedna od prednosti ovog istraživanja je sveobuhvatnost konstrukata koji su uzeti u obzir. Naime, iako je roditeljsko ponašanje određeno brojnim čimbenicima, većina dosadašnjih istraživanja u obzir je uzimala samo neke izvore utjecaja na roditeljske postupke (npr. psihopatologija) ili samo neke aspekte pojedinog izvora (npr. od osobina ličnosti petofaktorskog modela samo otvorenost). Osim toga, većina istraživanja je zanemarila uloge

zadovoljstva partnerskim odnosom i socijalne podrške u kontekstu roditeljskih postupaka. Ukupno uzevši, rezultati ovog istraživanja pružaju jasniju sliku o odnosima među različitim odrednicama roditeljskih ponašanja, ali i smjer u daljnjem proučavanju istih za ovu, pogotovo u Republici Hrvatskoj, neistraženu problematiku.

S druge strane, važno je naglasiti i neke nedostatke ovog istraživanja. Korišten je prigodan uzorak i metoda snježne grude te je istraživanje provedeno putem interneta čime se ograničio uzorak na osobe koje imaju pristup i koriste društvene mreže. Također, ne može se isključiti ni samoselekcija prilikom odluke o sudjelovanju. Vezano uz prethodno, moguće je kako je uzorak pristran, odnosno da su sudionici koji su pristali sudjelovati u istraživanju vjerojatnije sebe percipiraju dobrim roditeljima u odnosu na one koji su svjesni kako imaju određene teškoće u izvršavanju roditeljske uloge. Također, moguće se da su sudionici davali pristrane i socijalno poželjne odgovore, pogotovo u česticama vezanima za neke oblike kažnjavanja te u dijelu u kojem su roditelji procjenjivali vlastito dijete. Nadalje, u istraživanju postoji veliki nesrazmjer muških i ženskih sudionika što je također moglo utjecati na rezultate. Budući da se roditeljstvo odavno prestalo poistovjećivati s majčinstvom te je osviještena značajna uloga očeva, ali i s obzirom na neke spolne razlike u roditeljskim postupcima, u daljnjim istraživanjima sugerira se izjednačavanje broja majki i očeva u uzorku. Nedostatkom se također smatraju i niske pouzdanosti pojedinih instrumenata. Osim toga, objašnjeni postotak varijance pojedinih roditeljskih postupaka je relativno mali pa bi u budućim istraživanjima bilo dobro uključiti dodatne konstrukte poput osjećaja kompetentnosti, motivacije za roditeljstvo, znanja o utjecaju roditeljskih postupaka na dječji razvoj, iskustva iz djetinjstva i sl.

Unatoč spomenutim ograničenjima, rezultati ovog istraživanja imaju brojne praktične implikacije. Puno se zna o utjecaju roditeljskih ponašanja na dječji razvoj, no važno je osvijestiti kako je jedan od prvih koraka u prevenciji štetnih utjecaja roditeljskih postupaka na dijete razjašnjavanje čimbenika koji doprinose različitim roditeljskih obrascima ponašanja. Rana predviđanja roditeljskih ponašanja mogu biti klinički relevantna jer postoji mogućnost da se ponudi intervencija prije nastanka potencijalnih negativnih posljedica. Također, smatra se kako su intervencije najučinkovitije kada se događaju u fazi vrlo ranog roditeljstva (Thomson i sur., 2014). Konačno, za maksimalnu prevenciju poželjna je identifikacija rizične populacije roditelja što je moguće jedino ako su struke uključene u ovu problematiku upoznate s čimbenicima koji mogu determinirati roditeljske postupke. Rezultati ovog istraživanja mogu biti od velike koristi u socijalnoj skrbi. Primjerice, mogu pružiti smjernice prilikom izbora i praćenja udomitelja ili posvojitelja, u identifikaciji rizičnih skupina

skrbnika, ali i rizičnih dječjih karakteristika za štetne roditeljske postupke te se u tom slučaju može osigurati stručna podrška roditeljima u procesu rastave braka ili nekoj drugoj izazovnoj situaciji. Također, iako u ovom istraživanju nije potvrđena prediktivnost anksioznosti i depresivnosti, značajne korelacije i mnogi nalazi upućuju na povezanost istih s neadaptivnim roditeljskim postupcima pa bi daljnja istraživanja koja bi provjerila spomenuti odnos mogla poslužiti i u domeni kliničke psihologije, primjerice za praćenje roditelja s nekim psihopatološkim stanjima. Konačno, rezultate bi bilo korisno implementirati u različite sustave podrške za roditelje kao što su trudnički tečajevi te u psihoedukaciju stručnjaka koji rade s roditeljima i djecom te svih koji su zainteresirani za razvoj vlastitih roditeljskih kompetencija.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos osobina ličnosti petofaktorskog modela, anksioznosti i depresivnosti, roditeljskih postupaka (emocionalna toplina, odbijanje i prezaštićivanje), zadovoljstva partnerskim odnosom, percipirane socijalne podrške roditelja i hiperaktivnost i problema u ponašanju kod djece. Obradom rezultata utvrđeno je kako su značajni prediktori emocionalne topline kod roditelja otvorenost, ugodnost i zadovoljavajuća socijalna podrška, odnosno roditelji koji su visoko na dimenziji ugodnosti i otvorenosti i oni koji svoje socijalne odnose percipiraju zadovoljavajućim koriste više emocionalno toplih postupaka u odnosu s djetetom. Značajnim prediktorima roditeljskog odbijanja pokazali su se neuroticizam, problemi u ponašanju i nezadovoljavajuća socijalna podrška, odnosno roditelji visoko na dimenziji neuroticizma, oni koji su izvijestili o problemima u ponašanju kod djeteta i oni koji svoje socijalne odnose ne percipiraju zadovoljavajućim, koriste više odbijajućih ponašanja. Značajnim prediktorima prezaštićivanja pokazali su se neuroticizam i hiperaktivnost djece, odnosno roditelji koji su visoko na dimenziji neuroticizma i oni koji su izvijestili o hiperaktivnosti djeteta kojeg su procjenjivali koriste više postupaka koji pripadaju u skupinu pretjerano zaštitničkih ponašanja. Ovo istraživanje smatra se velikim doprinosom znanstvenoj literaturi o tematici roditeljstva te, unatoč nekim nedostacima, ima brojne teorijske i praktične implikacije za mnoge djelatnosti čija su ciljna skupina roditelji ili djeca.

LITERATURA

- Axelsson, D.A. i Birmaher B. (2001). Relation between anxiety and depressive disorders in childhood and adolescence. *Depression and Anxiety, 14*(2), 67-78.
- Baron, R. i Kenny, D. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*, 83-96.
- Belsky, J. i Barends, N. (2002). *Personality and parenting. Handbook of parenting: Being and becoming a parent*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 415–438.
- Boivin, J., Rice, F., Hay, D., Harold, G., Lewis, A., van den Bree, M.M.B. i Thapar, A. (2009). Associations between maternal older age, family environment and parent and child wellbeing in families using assisted reproductive techniques to conceive. *Social Science and Medicine, 68*(11), 1948-1955.
- Briggs, S.R. i Cheek, J.M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality, 54*, 106-148.
- Bronfenbrenner, U. (1979). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist, 32*, 513-531.
- Canty-Mitchell, J. i Zimet, G. (2000). Psychometric Properties of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support in Urban Adolescents. *American Journal of Community Psychology, 28*. 391-400.
- Clark, L. A., Kochanska, G. i Ready, R. (2000). Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*, 274–285.
- Coplan, R.J., Prakash, K., O'Neil, K. i Armer, M. (2004). Do you “want” to play? Distinguishing between conflicted shyness and social disinterest in early childhood. *Developmental Psychology, 40*, 244–258.
- Coplan, R.J., Arbeau, K.A. i Armer, M. (2008). Don't fret, be supportive! Maternal characteristics linking child shyness to psychosocial and school adjustment in kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 359–371.
- Coplan, R.J., Reichel, M. i Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament and parenting: A focus on emotions. *Personality and Individual Differences, 46*, 241–246.

- Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1994). The Stability of Personality: Observations and Evaluations. *Current Directions in Psychological Science*, 3(6), 173–175.
- Coyne, L. W., Low, C. M., Miller, A. L., Seifer, R. i Dickstein, S. (2007). Mothers' empathic understanding of their toddlers: Associations with maternal depression and sensitivity. *Journal of Child and Family Studies*, 16(4), 483–497.
- Crockenberg, S. i Leerkes, E. (2003). Infant negative emotionality, caregiving, and family relationships. *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships*, 57–78.
- Cummings, E.M., Davies, P.T. i Campbell, S.B. (2000). *Developmental Psychopathology and Family Process, Theory, Research and Clinical Implications*. New York, London: The Guilford Press.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2003). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
- Dallaire, D.H. i Weinraub, M. (2005). The stability of parenting behaviors over the first 6 years of life. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 201–219.
- de Haan, A.D., Prinzie, P. i Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental Psychology*, 45, 1695-1707.
- de Haan, A. D., Deković, M. i Prinzie, P. (2012). Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(1), 189–199
- Easterbrooks, M. A. i Emde, R. N. (1988). Marital and parent– child relationships: The role of affect in the family system. *Relationships within families: Mutual influences*, 83-103.
- Engfer, A. (1998). The interrelatedness of marriage and the mother–child relationship. *Relationships within families*, 104–118.
- Epkins, C. C. i Harper, S. L. (2016). Mothers' and Fathers' Parental Warmth, Hostility/Rejection/Neglect and Behavioral Control: Specific and Unique Relations with Parents' Depression Versus Anxiety Symptoms. *Parenting: Science And Practice*, 16, 125–145.
- Eunjung, K. (2011). Korean American Parental Depressive Symptoms and Parental Acceptance-Rejection and Control. *Issues in Mental Health Nursing*, 32(2), 114-120.
- Eysenck, H.J. (1991). Dimensions of personality: 16, 5 or 3? - Criteria for a taxonomic paradigm. *Personality and Individual Differences*, 12(8), 773-790.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE.

- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). The Measurement of Perceived Relationship Quality Components: A Confirmatory Factor Analytic Approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 340–354.
- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.
- Goodman, S. H. i Gotlib, I. H. (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: A developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Review*, 106(3), 458–490.
- Guzel, H.S., Guney, E. i Senses-Dinc, G. (2018). Assessment of perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment levels of children diagnosed with attention-deficit hyperactivity disorder. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31, 50-60.
- Haskett, M. E., Neupert, S. D. i Okado, Y. (2014). Factors Associated with 3-Year Stability and Change in Parenting Behavior of Abusive Parents. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 263–274.
- Hess, C.R., Papas, M.A. i Black, M.M. (2002). Resilience Among African American Adolescent Mothers: Predictors of Positive Parenting in Early Infancy. *Journal of Pediatric Psychology*, 27(7), 619–629.
- Hipwell, A., Keenan, K., Kasza, K., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M. i Bean, T. (2008). Reciprocal Influences Between Girls' Conduct Problems and Depression, and Parental Punishment and Warmth: A Six year Prospective Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 663–677.
- Huh, D., Tristan, J., Wade, E. i Stice, E. (2006). Does problem behavior elicit poor parenting? A prospective study of adolescent girls. *Journal of Adolescent Research*, 21, 185–204.
- John, O.P., Donahue, E.M., Kentle, R.L. (1991). *The Big Five Inventory*. University of California.
- Jokić – Begić, N., Jakšić, N, Ivezić, E. i Suranyi Z. (2012). Validation of Croatian adaptation of the depression anxiety and stress scales in a clinical sample. Conference: 18th Psychology Days in Zadar.
- Kardum, I., Gračanin, A. i Hudek-Knežević, J. (2006). Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psihološki teme*, 15(1), 101-128.
- Kavelj, N. (2013). Uloga vremenskih perspektiva u izraženosti neugodnih emocionalnih stanja kod žena i muškaraca (Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu), Filozofski fakultet.

- Kegley, M. (2018). *An Examination of Overprotective Parenting as a Link Between ADHD and Anxiety In 5-7 Year Old Children.*
- Kendler, K.S., Sham, P.C. i MacLean, C.J. (1997). The determinants of parenting: an epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological Medicine*, 27, 549-563.
- Kline, R.B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling.* New York: Guilford Press.
- Kochanska, G., Friesenborg, A.E., Lange, L.A. i Martel, M.M. (2004). The parents' personality and the infants' temperament as contributors to their emerging relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 744–759.
- Koenig, J.L., Barry, R.A. i Kochanska, G. (2010). Rearing difficult children: Parents' personality and children's proneness to anger as predictors of future parenting. *Parenting*, 10, 258–273.
- Kopala-Sibley, D.C., Zuroff, D.C. i Koestner, R. (2012). The determinants of negative maternal parenting behaviours: maternal, child, and paternal characteristics and their interaction. *Early Child Development and Care*, 182(6), 683-700.
- Krishnakumar, A. i Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49(1), 25–44.
- Larsson, H., Viding, E., Rijdsdijk, F. V. i Plomin, R. (2008). Relationships between parental negativity and childhood antisocial behavior over time: A bidirectional effects model in a longitudinal genetically informative design. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 633–645.
- Lindhout, I. i sur. (2006). Childrearing style of anxiety disordered parents. *Child Psychiatry and Human Development*, 37, 89–102.
- Lovibond, P.F. i Lovibond, S.H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343.
- Lukšić, M. (2018). Akomodacija i zajedničko provođenje vremena kao odrednice intimnih veza. (Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu), Filozofski fakultet.
- Macuka, I. (2010). Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 13, 63-81.
- Margolin, G., Gordis, E. B. i John, R. S. (2001). Coparenting: A link between marital conflict and parenting in two-parent families. *Journal of Family Psychology*, 15, 3–21.

- Marković, S. (2018). *Zadovoljstvo brakom i pozitivni i negativni roditeljski postupci*. (Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu), Filozofski fakultet.
- Marshall, N. L., Noonan, A. E., McCartney, K., Marx, F. i Keefe, N. (2001). It takes an urban village: Parenting networks of urban families. *Journal of Family Issues*, 22, 163-182.
- McCabe, K. M., Lucchini, S. E., Hough, R. L., Yeh, M. i Hazen, A. (2005). The relation between violence exposure and conduct problems among adolescents: A prospective study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(4), 575.
- McConnell, D., Breitkreuz, R. i Savage, A. (2011). From financial hardship to child difficulties: main and moderating effects of perceived social support. *Child: care, health and development*, 37(5), 679-91 .
- McCrae, R.R. i John, O.P. (1992). An introduction to the Five-Factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175–215.
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A.L., Forehand, R., Massari, C., Jones, D., Gaffney, C.A. i Zens, M.S. (2007). Harsh Discipline and Child Problem Behavior: The Roles of Positive Parenting and Gender. *Journal of Family Violence*, 22, 187-196.
- McLaughlin, D.P. i Harrison C.A.. (2006). Parenting practices of mothers of children with ADHD: the role of maternal and child factors. *Child and Adolescent Mental Health*, 11, 82-88.
- Metsäpelto, R.L. i Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17, 59–78.
- Mullineaux, P. Y., Deater-Deckard, K., Petrill, S. A. i Thompson, L. A. (2009). Parenting and child behavior problems: A longitudinal analysis of non-shared environment. *Infant and Child Development*, 18, 133–148.
- Neitzel, C. i Stright, A. D. (2004). Parenting behaviours during child problem solving: The roles of child temperament, mother education and personality, and the problem-solving context. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 166-179.
- Ownby, R.L. i Murray, J.N. (1982). Dimensions of parental behavior: results of cluster and factor analyses. *Psychological Reports*, 5(1), 1045-1056.
- Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J. M., Hermanns, J. M. A. i Peetsma, T. T. D. (2007). Child negative emotionality and parenting from infancy to preschool: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 43, 238–253.

- Perris C., Jacobsson L., Lindström H., von Knorring L. i Perris H. (1980). Development of a new inventory assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61(4), 265-274.
- Prinzle, P., Stams, G.J.J.M., Deković, M., Reijntjes, A.H.A i Belsky, J. (2009). The relation between parent personality and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 351–362.
- Prinzle, P., Deković M., van den Akkera, A.L., de Haan, A.D., Stoltz, S.E.M.J. i Jolijn Hendriks, A.A. (2012). Fathers' personality and its interaction with children's personality as predictors of perceived parenting behavior six years later. *Personality and Individual Differences*, 52 (2), 183-189.
- Roberts, B.W., Kuncel, N., Shiner, R., Caspi, A. i Goldberg, L.R. (2007). The power of personality: A comparative analysis of the predictive validity of personality traits, SES and IQ. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 313–345.
- Rohner, R.P., Khaleque, A. i Cournoyer, D.E. (2012). *Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence and implications*. Ronald and Nancy Rohner Center for the Study of Interpersonal Acceptance and Rejection, University of Connecticut.
- Ryan, R. i Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68 – 78.
- Segrin, C., Wozidlo, A., Givertz, M. i Montgomery, N. (2013). Parent and Child Traits Associated with Overparenting. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(6), 569-595.
- Seymour, M., Giallo, R., Cooklin, A. i Dunning, M. (2015). Maternal anxiety, risk factors and parenting in the first post-natal year. *Child: Care, Health and Development*, 41(2), 314-323.
- Smith, C. L., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B. M., Popp, T. K. i Maxon, E. (2007). Maternal personality: Longitudinal associations to parenting behavior and maternal emotional expressions toward toddlers. *Parenting: Science and Practice*, 7, 305–329.
- Stormont-Spurgin, M. i Zentall, S.S. (1996). Child-Rearing Practices Associated with Aggression in Youth with and without ADHD: An Exploratory Study. *International Journal of Disability, Development and Education*, 43(2), 135-146.
- Štironja Borić, A., Roščić, S., Sedmak, M., Šepčević, A. i Keresteš, G. (2011). Social-contextual determinants of parental behaviour of preschool children's mothers and fathers. *Croatian Journal of Education*, 13(3), 25-55.

- Taraban, L. i Shaw, D. S. (2018). Parenting in context: Revisiting Belsky's classic process of parenting model in early childhood. *Developmental Review*, 48, 55–81.
- Tatalović Vorkapić, S., Slaviček, M. i Vlah, N. (2017). Strengths and difficulties in Croatian preschool children: validation of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53, 231-243
- Taylor, Z.E., Conger, R.D. i Robins, R.W. (2015). Parenting Practices and Perceived Social Support: Longitudinal Relations With the Social Competence of Mexican-Origin Children. *Journal of Latina/o Psychology*, 3(4), 193–208.
- Thomas, A. i Chess, S. (1977). *Temperament and development*. Brunner/ Mazel.
- Thomson, R.M. i sur. (2014). Predictors of positive and negative parenting behaviours: evidence from the ALSPAC cohort. *BMC Pediatrics*, 14, 247–257.
- Vrselja, I. i Glavak Tkalić, R. (2011). Odnos između rizičnog i delinkventnog ponašanja, nekih obiteljskih kontekstualnih čimbenika i roditeljskih odgojnih metoda. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 51-62.
- Vulić-Prtorić, A. i Macuka, I. (2004). Anksioznost i depresivnost – fenomenologija komorbidnosti. *Suvremena psihologija*, 7(1), 45-64.
- Turner, R. J. i Brown, R. L. (2010). *Social support and mental health*. New York: Cambridge University Press.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. i Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.